

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Emma Adolfsson

Konkret höjning vid abstrakt ändring?

- Om tillämpligheten av den generella straffvärdehöjningen 2010 för allvarliga våldsbrott vid ändrade straffskalor

LAGM01 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Helén Örnemark Hansen

Termin för examen: VT 2015

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	5
FÖRKORTNINGAR	6
1 INLEDNING	7
1.1 Bakgrund	7
1.2 Syfte och frågeställning	8
1.3 Avgränsningar	9
1.4 Metod och material	10
1.4.1 Rättskällorna i en rättsdogmatisk metod	10
1.4.2 Empiriskt material i en kvalitativ metod	12
1.4.3 ”Ska” respektive ”bör”	13
1.5 Teoretisk utgångspunkt	13
1.6 Forskningsläge	14
1.7 Disposition	15
2 STRAFFVÄRDE	17
2.1 Inledning	17
2.2 Straffrättslig rättvisa	17
2.3 Abstrakt respektive konkret straffvärde	18
2.4 Bestämmande av konkret straffvärde	19
2.4.1 Utgångspunkten i 29 kap. 1 § 1 st. BrB	19
2.4.2 Specifika regleringen i 2 st.	20
2.4.3 Konkretisering	22
2.4.4 Nedre delen av straffskalan	23
2.5 Straffmätning och påföljdsval	23
2.6 Sammanfattning	25
3 HÖJT STRAFFVÄRDE FÖR ALLVARLIGA VÅLDSBROTT	26
3.1 Inledning	26

3.2	Straffnivåutredningen	26
3.2.1	Uppdraget och resultatet	26
3.2.2	Behovet av en ny straffnivå	27
3.2.3	Grunder för <i>hur</i> straffnivån borde höjas	29
3.2.4	Ändring av bedömningen av straffvärde	29
3.3	Regeringens förslag	30
3.3.1	Behovet av förändrad lagstiftning	30
3.3.2	Riktlinjer för höjningen av straffvärde	31
3.4	Sammanfattning	32
4	KRITIKEN	34
4.1	Inledning	34
4.2	Under lagstiftningsarbetet	34
4.3	"Straffvärdebedömningen av allvarliga våldsbrott"	35
4.3.1	Lagtekniskt	35
4.3.2	Ansvarsfördelningen	37
4.3.3	Lämplig tillämpning av domstolarna	37
4.4	Fler kritiker i doktrin	38
4.5	Högsta domstolens kritik	40
4.6	Rättsaktörernas kritik i Brå-rapport	41
4.7	Sammanfattning	42
5	ÄNDRADE STRAFFSKALOR 2013	44
5.1	Inledning	44
5.2	Motiven	44
5.3	Rättsfallsstudie	45
5.3.1	Urval och förutsättningar	45
5.3.2	Tabell	47
5.3.3	Resultat	49
5.4	Sammanfattning	51
6	FÖRSLAG TILL ÄNDRADE STRAFFSKALOR 2014	53
6.1	Inledning	53
6.2	Uppdraget	53
6.3	Skälen för ändrade straffskalor	54
6.4	Utformningen av förändrade straffskalor	55
6.5	Förhållandet till 2010 års reform	56

6.6	Sammanfattning	57
7	ANALYS	59
7.1	Inledning	59
7.2	Hur <i>ska</i> meningen tillämpas?	59
7.2.1	Kritiken som utgångspunkt	59
7.2.2	Gällande rätt i sedvanlig mening	60
7.2.3	Gällande rätt i faktisk mening	62
7.2.4	Slutsats	63
7.3	Hur <i>bör</i> meningen tillämpas?	64
7.3.1	Konsekvenser av gällande rätt	64
7.3.2	Principerna för straffvärdet	65
7.3.3	Avsikten med ändrade straffskalor	67
7.3.4	Slutsats	68
7.4	Slutsatser och sammanfattande kommentarer	69
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	71
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	75

Summary

A reform, aiming to increase the level of penalty for severe crimes of violence, was implemented July the 1st 2010 in the Swedish Penal code. Among other changes, a new sentence was imposed in 29:1 1st paragraph BrB. This sentence states that the court, when determining the concrete penal value, *in particular should take into account if the criminal act was a serious assault on a person's life or health or security of person*. In the legislative history of the sentence, the government gives detailed guidelines determining how the penal value should be increased in comparison to the penal value according to previous applicable law. This sentence, and especially the detailed guidelines, has been heavily criticised. The critics argue that the legislator can only change the concrete penal value by changing the abstract penal value (the range of punishment). The guidelines result in several remarkable consequences, for example that the court in the process of determining the penal value has to make a comparison with applicable law before July the 1st 2010.

This essay seek's to investigate how the sentence *shall* (de lege lata) and *ought to be* practised (de lege ferenda) after changes in the range of punishment for severe crimes of violence is made. The theoretical basis is the principles used in the process determining the penal value, and is investigated in the light of the critic being presented. Two examples are used. First, the change of the range of punishment for gross violation of integrity and gross violation of women's integrity that came into force July the 1st 2013. The second, SOU 2014:18, that propose changes in range of punishment for several severe crimes of violence. Besides presenting the legislative history, a case study is also performed. This studies the judgements from some of the courts of first instance, concerning cases regarding the first example after the new range of punishment came into force.

The investigation regarding how the sentence *shall* be practised, determines applicable law. To problematize applicable law, the investigation also, by consulting the theoretical basis (the principles used when determining the penal value), answers how the sentence *ought to be* practised. The principles are proportionality and equivalence. These are used as measurements when determining the degree of thoughtlessness for criminal acts.

The essay results in some conclusions. I believe that applicable law depends on the opinion in the legislative history for respective change. The legislative history of the change in range of punishment in the first example says that the sentence shall still be practised, while SOU 2014:18 (the second example) says the opposite. The presented case study leaves no reliable guidance, since the courts haven't presented how they've determined the penal value. As I view applicable law, strange consequences follow. For example, in every case the court first has to investigate if there

has been a change in the range of punishment for the handled crime after the July the 1st 2010. If so, the court should consult the legislative history of the change. This results in determining the penal value is made in different ways with different crimes.

Another conclusion is regarding how applicable law ought to be, that is how the sentence ought to be practised. I argue that the sentence should not be practised when changes in the range of punishment occur, and also not on any other crimes. I am convinced that the sentence should be removed. The penal value, in its fundamental form, is an expression for the degree of thoughtlessness for every criminal deed, and should be measured by proportionality and equivalence. It is not reasonable that this degree is determined by different conditions. If so, there will not be a reliable result to the degree of thoughtlessness, which in the longer term leads to penal law injustice.

Sammanfattning

Den 1 juli 2010 genomfördes en reform som syftade till att höja straffnivån för allvarliga våldsbrott. Genom reformen infördes bland annat en ny mening i 29 kap. 1 § 2 st. BrB som anger att det vid bedömningen av det konkreta straffvärdet *särskilt ska beaktas om gärningen inneburit ett allvarligt angrepp på någons liv eller hälsa eller trygghet till person*. I motiven till meningen angav regeringen riktlinjer för hur straffvärdet ska höjas för de aktuella brotten vid en jämförelse med straffvärdet enligt tidigare gällande rätt. Meningen, och framför allt riktlinjerna, har fått utstå massiv kritik. Kritikerna menar att lagstiftarens enda sätt att påverka det konkreta straffvärdet bör vara genom höjning av det abstrakta (straffskalan). Flera orimliga konsekvenser följer dessutom av riktlinjerna. Till exempel måste domstolen i sin straffvärdebedömning utgå från gällande rätt innan 1 juli 2010.

Denna uppsats syftar till att utreda hur meningen *ska* (de lege lata) respektive *bör* (de lege ferenda) tillämpas vid efterkommande ändringar i straffskalorna för de allvarliga våldsbrotten. Detta görs med principerna för straffvärdebedömningen som teoretisk utgångspunkt mot bakgrund av den kritik som framförts. För att göra utredningen mer konkret används som exempel två olika fall; ändringen av straffskalan för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning som trädde i kraft 1 juli 2013, samt de förslag på ändringar i flertalet av de allvarliga våldsbrotts straffskalor som SOU 2014:18 lägger fram. Den sista utreds främst utefter dess motiv, medan det för den förstnämnda även genomförs en rättsfallsstudie av vissa tingsrätternas domar efter den nya straffskalans ikraftträd.

Utredningen om hur meningen *ska* tillämpas i förhållande till efterkommande ändringar i straffskalorna fastställer gällande rätt. Gällande rätt problematiseras genom frågan om hur meningen *bör* tillämpas utifrån den teoretiska utgångspunkten, principerna för straffvärdebedömningen. Principerna är i sin grundligaste form proportionalitet och ekvivalens som måttstockar för hur vi ska mäta graden av klander för olika gärningar.

Uppsatsen resulterar i vissa slutsatser. Gällande rätt menar jag är beroende av vad motiven till respektive ändring säger i saken. Motiven till ändringen av straffskalan för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning säger att meningen ska vara fortsatt tillämplig, medan SOU 2014:18 säger att meningen ska anses överspelad. Den underrättsstudie som genomförts lämnar ingen tillförlitlig vägledning i frågan för gällande rätt i faktisk mening, eftersom tingsrätterna inte motiverat sin straffvärdebedömning. Av gällande rätt, såsom jag betraktar det, följer diskutabla konsekvenser. Till exempel innebär det rent praktiskt att domstolen i varje enskilt fall först måste kontrollera om straffskalan för det aktuella brottet ändrats efter 1 juli 2010. Om så är fallet bör domstolen konsultera motiven till den aktuella

ändringen. Detta innebär också att bestämmandet av straffvärdet sker på olika sätt för olika brott.

Slutsatsen för hur gällande rätt bör vara, det vill säga hur meningen *bör* tillämpas, är en annan. Jag menar att meningen inte bör tillämpas på efterkommande ändringar av straffskalorna, och inte heller längre på övriga för meningen aktuella brott. Jag är av åsikten att meningen bör tas bort. Detta grundar jag, kort sagt, på att straffvärdet i grunden är ett uttryck för graden av klander vi lägger på en enskild gärning, och ska mätas efter principerna om proportionalitet och ekvivalens. Det är inte rimligt att denna grad ska bestämmas utifrån olika förutsättningar. Gör den det får vi inte längre ett tillförlitligt resultat av graden klander, vilket i förlängningen leder till straffrättslig orättvisa.

Förord

Tiden med denna uppsats har nått sitt slut. Att arbetet flutit så smidigt har jag många att tacka för.

Tack till min responsgrupp för oerhört goda råd (och inte minst – för skön och avslappnad stämning och god kaka). Cecilia Axelsson, Emma Eriksson och Sepehr Namazi – ni har varit så snälla, kloka och (förhoppningsvis) ärliga.

Tack till min syster och hennes sambo för att på andra sidan jordklotet ha engagerat sig i uppsatsens engelska sammanfattning. Stort tack riktas också till pappa för att med militärisk noggrannhet ha granskat det svenska språket och kommit med värdefulla kommentarer. I samband med detta sändes också tack till mamma som låtit pappa tillbringa helgerna och kvällarna med just detta. Tack också till Tobbe för att ha bidragit till livet *utanför* uppsatsen – ja, det har faktiskt funnits ett sådant också.

Sist men inte minst, vill jag rikta ett stort tack till min handledare Helén Örnemark Hansen. Detta tack tar inte enbart sikte på de goda råden i uppsatsarbetet, utan också på inspirationen och de spännande studiebesöken som fördjupningskurserna i straffrätt har bjudit på. Dessa har gjort det enkelt att bestämma vilken typ av jurist jag vill bli.

Emma Adolfsson

Lund 2015-05-17

Förkortningar

BrB	Brottsbalk (1962:700)
Brå	Brottsförebyggande rådet
HD	Högsta domstolen
JT	Juridisk Tidskrift
Knivförbudslagen	Lag (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Prop.	Proposition
SFS	Svensk författningssamling
SvJT	Svensk Juristtidning
Vapenlagen	Vapenlag (1996:67)

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Straffrätten dignar av intressanta frågor att locka med; infiltratörer, kronvittnen, polisvåld, allvarliga psykiska störningar... Den här uppsatsen handlar inte om något av detta. För den äventyrslystne och deckarälskande kan denna uppsats vid en första anblick framstå som trist, då den tar sikte på en till ytan lagteknisk fråga. Denna fråga har dock ett oerhört djup när grävningen väl är påbörjad. Faktum är att det går att finna flera komponenter i denna uppsats som kan locka såväl den äventyrslystne som den deckarälskande. Den förstnämnde hoppar från klippor utan vetskap om var fötterna nästa gång når land, vilket visar påtagliga likheter med arbetet i denna uppsats. Den deckarälskande måste jobba som en detektiv, söka sig fram och värdera spår. Även detta tillvägagångssätt speglar uppsatsens väg. Av denna anledning påstår jag att läsaren bör anta sig de problem som framställs – uppsatsen är början på ett juridiskt äventyr, eller kanske rentav en lagteknisk deckare. Låt oss för den sakens skull inte kasta oss ut i tomma intet, utan börja från början.

Det finns ingenting som stödjer att straffnivån har betydelse för frekvensen av brottslighet, det vill säga att högre straff i regel resulterar i minskad brottslighet. Istället ska straffnivån i Sverige verka som ett uttryck för hur förkastlig en gärning är.¹ Denna förkastlighet manifesterar straffvärdet i förhållande till andra brotts straffvärden. Straffvärdet är uppdelat på två; dels ett *abstrakt* som uttrycks genom lagstiftarens valda straffskala för en viss brottstyp, dels ett *konkret* som domstolen i det enskilda fallet bestämmer inom ramen för den tillämpliga straffskalan.²

År 2010 genomfördes en reform i syfte att höja straffnivån för allvarliga våldsbrott. Istället för att ändra straffskalorna (det abstrakta straffvärdet) för de aktuella brotten infördes bland annat en ny (andra) mening i 29 kap. 1 § 2 st. BrB.³ Denna stadgar att det utöver de tidigare i stycket angivna kriterierna, vid bedömningen av det konkreta straffvärdet *särskilt ska beaktas om gärningen inneburit ett allvarligt angrepp på någons liv eller hälsa eller trygghet till person* (hänvisas fortsättningsvis till som ”den nya meningen”). Förarbetena till reformen angav att det vid tiden för denna förelåg bristande ekvivalens och proportionalitet. Med detta avsågs att straffvärdet för de allvarliga våldsbrotten var för lågt i förhållande till andra brottstyper, respektive att samhället såg mer klandervärd på de aktuella brottstyperna än vad straffvärdet gav uttryck för.⁴ I motiven uppgav

---

¹ SOU 2008:85, s. 243.

² Jareborg & Zila 2014, s. 103.

³ SFS 2010:370.

⁴ SOU 2008:85, s. 247-253; prop. 2009/10:147, s. 8-11.

regeringen detaljerade riktlinjer för hur straffvärdet för de allvarliga våldsbrotten skulle höjas, angivet i antal månaders fängelse, beroende av straffvärdet enligt tidigare gällande rätt (det vill säga innan 1 juli 2010 när den nya meningen trädde i kraft).⁵

Den nya meningen har varit föremål för omfattande kritik. Denna har främst angripit det valda lagstiftningsförfarandet, det vill säga att lagstiftaren istället för att ändra straffskalorna för de aktuella brotten infört en ny mening i straffvärdebestämmelsen, och adderat specifika riktlinjer i förarbetena. Kritikerna menar bland annat att det kommer att uppstå problem över en längre tid om domstolarna först ska bestämma ett straffvärde för en gärning enligt tidigare gällande rätt, och sedan lägga på det antal månader som förarbetena anger. Kritik riktas även mot att grundläggande principer om rubricering av brott och andra grundsatser hänförliga till straffvärdebedömningar måste åsidosättas.⁶

Jag har tidigare skrivit en uppsats om införandet av synnerligen grov misshandel i BrB⁷ (3 kap. 6 § 2 st.) som är en del av samma reform som den nyss angivna. Genom detta kom jag ideligen i kontakt med kritikernas argument, och ämnet gick inte att gå obemärkt förbi. Området är särskilt intressant eftersom det väcks frågor om vad som kommer *efter* kritiken. Detta särskilt nu på grund av ett lagförslag, respektive en ändring. Med det förstnämnda avses att en utredning⁸ 2014 givit förslag på ändringar i straffskalorna för flera allvarliga våldsbrott som den nya meningen i 29 kap. 1 § 2 st. BrB tagit sikte på. Det därefter nämnda syftar till att straffskalan ändrats för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning (som båda innefattats av reformen 2010) från och med 1 juli 2013.⁹

1.2 Syfte och frågeställning

Uppsatsen syftar till att utreda hur den nya meningen som år 2010 införts i 29 kap. 1 § 2 st. BrB ska och bör tillämpas vid efterkommande ändringar i straffskalorna för de allvarliga våldsbrotten. Som exempel på ändrade straffskalor är utgångspunkten de föreslagna ändringarna i SOU 2014:18, men uppsatsen behandlar även eventuella erfarenheter av den ändrade straffskalan för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning. Utredningen sätts vidare i förhållande till de grundläggande principerna om straffvärde. För att upprätthålla syftet besvaras följande huvudsakliga frågeställning:

---

⁵ Prop. 2009/10:147, s. 14-15 samt 41-42.

⁶ Se bland annat Borgeke & Reimer & Ulväng & Wersäll, SvJT 2011, s. 74-76.

⁷ Adolfsson, höstterminen 2014.

⁸ SOU 2014:18.

⁹ SFS 2013:367, se 4 kap. 4 a § BrB.

Hur ska, respektive bör, den 2010 införda meningen i 29 kap. 1 § 2 st. BrB utifrån den kritik den fått, tillämpas på efterkommande ändringar i straffskalorna för allvarliga våldsbrott?

För att besvara frågeställningen bistår följande underfrågor (motsvarande uppsatsens avsnitt) med vägledning:

- Vad är motiven till den 2010 införda meningen i 29 kap. 1 § 2 st. BrB och hur är den avsedd att tillämpas?
- Hur kritiserats meningen?
- Hur har meningen behandlats vid ändringen av straffskalan för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning?
- Hur motiveras förslagen som läggs fram i SOU 2014:18, och hur är meningen avsedd att tillämpas i förhållande till dessa?

1.3 Avgränsningar

Vad gäller avgränsningar ska inledningsvis observeras att då uppsatsens huvudområde är straffvärde tas enbart sikte på frågan *hur* straff ska bestämmas, inte *varför*. Utifrån straffvärdets synvinkel utgör nämligen den sistnämnda frågan inte ett problem; straff ska utdömas eftersom gärningspersonen begått ett brott.¹⁰ Kriminaliseringsgrunder, det vill säga varför vissa gärningar ska betraktas som brott, är inte av vikt för uppsatsens frågeställning och diskuteras således inte.

Reformen 2010 resulterade i fler ändringar än den i 29 kap. 1 § 2 st. BrB. Dessa identifieras i uppsatsen, men med hänsyn till syftet och frågeställningen behandlas de inte i större omfattning än vad upprätthållandet av dessa kräver.

Vad gäller straff, som utgörs av såväl fängelse som böter,¹¹ behandlas enbart den förstnämnda. Detta eftersom sikte tas på allvarliga våldsbrott där böter inte är aktuella. När det således talas om att bedöma straffvärdet görs detta med utgångspunkt i antalet månaders fängelse. Saken avgränsas ytterligare genom att flerfallsbrottslighet inte behandlas. Det förutsätts således att enbart ett brott är aktuellt vid bestämmandet av straffvärdet i det enskilda fallet.

Vidare behandlas de övriga reglerna om bestämmande av påföljd, såsom straffmätning och påföljdsval, i ytterst begränsade ordalag. Det som redogörs för syftar till att ge läsaren den förståelse för området som krävs för att uppfatta de angivna problemen i uppsatsen.

---

¹⁰ Jfr. Jareborg & Zila 2014, s. 67.

¹¹ 1 kap. 3 § BrB.

1.4 Metod och material

1.4.1 Rättskällorna i en rättsdogmatisk metod

Denna uppsats har ett rättsvetenskapligt syfte. Den ämnar att fastställa gällande rätt, och i de fall denna är problematisk, att bidra med argument till hur gällande rätt bör vara.¹² Det är här tal om att fastställa vilka rättsregler som existerar, det vill säga de lege lata, och vilka som bör göra det, de lege ferenda.¹³ För att göra detta används en rättsdogmatisk metod som har sin utgångspunkt i rättskällevärdet som beskrivs nedan.¹⁴ Metoden fastställer med hjälp av rättskällorna gällande rätts innehåll, annorlunda sagt ”hur rättsregeln skall uppfattas i ett visst konkret sammanhang”,¹⁵ genom att väga argumenten i de olika rättskällorna mot varandra. Att använda annat material, såsom empiriskt, ligger utanför den rättsdogmatiska metoden.¹⁶ Med detta sagt ska noteras att avsnitt 1.4.2 beskriver på vilket sätt uppsatsen går utanför den rättsdogmatiska metoden med hjälp av just empiriskt material, och i vilket syfte denna andra metod används.

För att argumenten i ett de lege lata-perspektiv ska vara hållbara måste de härröra från samma rättskällor som domstolen har att använda vid sin rättstillämpning.¹⁷ Detta eftersom det rent praktiskt slutligen är domstolen som måste bedöma hur rättsreglerna lämpligen bör uppfattas.¹⁸ De rättskällor som är aktuella ingår i rättskällevärdet, som tidigare nämnts är en central del av den rättsdogmatiska metoden.¹⁹ Rättskällevärdet i svensk rätt innebär att rättskällorna delas upp i tre delar; rättskällor som ska, bör, respektive får beaktas i den juridiska argumentationen. Till den första kategorin (*ska*) hänförs lagstiftning och andra föreskrifter. Rättskällor som *bör* beaktas utgörs bland annat av förarbeten och prejudikat,²⁰ medan doktrin tillhör de rättskällor som *får* användas.²¹ Av rättskällevärdet följer vidare att det råder hierarki mellan rättskällorna, där till exempel lagbestämmelser har företräde framför prejudikat.²²

Materialet som används i uppsatsen är således i första hand ovan nämnda rättskällor (i andra hand empiriskt material, se avsnitt 1.4.2.). Utöver lagen som *ska* användas, behandlas samtliga av de ovan nämnda rättskällorna som *bör* och *får* användas, dock i olika utsträckning.

---

¹² Agell, SvJT 2002, s. 245.

¹³ Lehrberg 2014, s. 203-204.

¹⁴ Kleineman 2013, s. 21.

¹⁵ Kleineman 2013, s. 26.

¹⁶ Kleineman 2013, s. 28-29.

¹⁷ Agell, SvJT 2002, s. 245.

¹⁸ Lehrberg 2014, s. 102.

¹⁹ Sandgren 2007, s. 39.

²⁰ I praktiken följer underrätterna i princip alltid HD:s avgöranden som är refererade i NJA, se Peczenik 1980, s. 122-123.

²¹ Peczenik & Aarnio & Bergholz 1990, s. 144-146.

²² Peczenik 1980, s. 50.

I avsnitt 2 om straffvärde och avsnitt 4 om kritiken används *doktrin* författad av för den svenska straffrätten väl kända namn. Dessa är bland andra Petter Asp, Martin Borgeke, Nils Jareborg, Magnus Ulväng och Josef Zila, för att nämna några. Straffvärdebegreppet som sådant är inte omdiskuterat, utan i doktrin hänvisar författarna till varandra avseende de grundläggande principerna. Således framkommer inga källkritiska betänkligheter avseende detta avsnitt. Vad gäller kritiken i avsnitt 4 ska särskilt nämnas en artikel författad av Martin Borgeke, Stefan Reimer, Magnus Ulväng och Fredrik Wersäll, *Straffvärdebedömningen av allvarliga våldsbrott*.²³ Då artikeln är central för kritiken och andra i doktrin hänvisar dit, har den fått en egen del i avsnitt 4.

Förarbeten används i såväl avsnitt 3 om motiven till den nya meningen, som i avsnitt 5 och 6, som beskriver motiven till ändrade straffskalor i två andra fall. De är alla av stor vikt för frågeställningen. Den förstnämnda för att illustrera lagstiftarens avsikt med den nya meningen, och de sista två för att visa hur lagstiftaren behandlar konsekvenserna av samma mening och dess förhållande till ändringar av straffskalorna.

Vidare kan kritiken i avsnitt 4 delas upp i två grupper; en vars material tillkommit under lagstiftningsarbetet till 2010 års reform (lagrådets yttrande och remissvar), samt en vars material tillkommit efter reformens ikraftträdande (doktrin, prejudikat och en rapport av Brå). Den doktrin som betraktas som särskilt viktig för uppsatsens syfte har berörts ovan. Avseende rapporten från Brå,²⁴ som behandlar verkningarna av 2010 års ändringar, är författaren medveten om att den tillkommit väldigt kort inpå reformen. Avsikten med att redogöra för rapportens innehåll är dock inte att visa de faktiska verkningarna av reformen. Syftet är istället att redogöra för de synpunkter som vissa intervjuade domare framfört avseende ändringen.²⁵ Detta bidrar till en praktisk dimension (utöver den praktiska dimension som presenteras i avsnitt 1.4.2).

Vad gäller den sista av de ovan nämnda rättskällorna, *prejudikat*, är det den som utnyttjas minst i uppsatsen. Detta får dock anses som logiskt. Rättspraxis där HD tillämpar 29 kap. 1 § 2 st. andra meningen BrB förekommer förvisso i hög utsträckning, men det är inte i enlighet med uppsatsens syfte att redogöra för denna aspekt. De två fall från HD som behandlas i avsnitt 4.4 bidrar däremot till uppsatsens syfte att redogöra för. Det ena belyser viktig kritik mot meningen medan det andra visar som exempel på hur HD tillämpat riktlinjerna i förarbetena.

---

²³ Borgeke & Reimer & Ulväng & Wersäll, SvJT 2011.

²⁴ Brå 2014:6.

²⁵ Ingen egen intervjuundersökning genomförs. Brå:s intervjuer ligger inte bara nära i tiden, utan belyser också kritiken från rättsaktörerna på ett tillfredställande sätt. Det hade således varit överflödigt att genomföra en egen intervjuundersökning på samma ämne. Istället har tid och utrymme prioriterats för den rättsfallsstudie som beskrivs i avsnitt 1.4.2. Denna bidrar på ett bättre sätt till frågeställningen än genomförandet av ytterligare en intervjuundersökning.

1.4.2 Empiriskt material i en kvalitativ metod

Kritiken mot den nya meningen är till sin utgångspunkt teoretisk. Trots detta medför meningen främst praktiska problem, då domstolarna *måste* tillämpa reglerna trots de teoretiska svårigheterna. Sandgren förespråkar att termen ”gällande rätt” ska användas i två skilda meningar. Å ena sidan kan gällande rätt, i sedvanlig mening, vara den rätt som framkommer i lagen och HD:s avgörande. Å andra sidan kan gällande rätt, i faktisk mening, sägas vara den rätt som tillämpas i första instans. Den sistnämnda kan enbart fastställas genom studier av tingsrätternas avgöranden. Det är också av vikt att förstå att gällande rätt i faktisk mening ofta skiljer sig från gällande rätt i sedvanlig mening.²⁶ Att studera underrätternas avgöranden som är empiriskt material, och därmed hamnar utanför rättskällevärdet²⁷ och den rättsdogmatiska metoden²⁸, kan således göras i syfte att fastställa gällande rätt i faktisk mening.²⁹ I avsnitt 5.3 redovisas en sådan självständig underrättsstudie som genomförts. Den använda metoden är kvalitativ, som Sandgren menar är ändamålsenlig vid behandlandet av empiriskt material.³⁰ I avsnittet behandlas viss underrättspraxis avseende grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning. Detta görs i syfte att undersöka hur domstolarna i de enskilda fallen behandlar den ändrade straffskalan i förhållande till 29 kap. 1 § 2 st. andra meningen BrB. Förhoppningen är att kunna dra nytta av eventuella erfarenheter härifrån. Fallen som studeras är från Stockholms, Västra Götalands samt Skåne läns tingsrätter³¹ som avgjorts genom dom mellan den 1 juli och 31 december 2014 för de nyss nämnda brotten. Den geografiska avgränsningen är vald utifrån avsikten att få en spridning över landet samt att täcka in de tre största städerna. Tidsrummet för domarna är valt utifrån att det ska ha förflutit så lång tid som möjligt från den 1 juli 2013 då den ändrade straffskalan trädde i kraft. Detta för att erhålla så många fall som möjligt där tingsrätterna tillämpat den. Eftersom arbetet med uppsatsen påbörjades i januari 2015 fanns inte möjlighet att studera senare praxis. Efter de ytterligare avgränsningar som redovisas i avsnitt 5.3.1 omfattar studien 33 stycken domar. Vidare om studiens avgränsningar och förutsättningar redovisas i anslutning till densamma, se avsnitt 5.3.1.

Motivet för att undersöka tingsrättspraxis och inte hovrättspraxis grundar sig främst på två anledningar. Den första är att de nya straffskalorna trädde i kraft i juli 2013, vilket innebär att tiden är knapp för att överklagade mål ska ha hunnit avgöras i hovrätterna. Den andra bygger på att det är i första instans som problem först aktualiseras, och att det därmed är tingsrätterna som måste försöka lösa dem utan styrning från högre instans.

---

²⁶ Sandgren, JT 1995/96, s. 732.

²⁷ Sandgren, JT 1995/96, s. 734.

²⁸ Kleineman 2013, s. 29.

²⁹ Sandgren, JT 1995/96, s. 742.

³⁰ Sandgren, JT 1995/96, s. 1045. Sandgren menar även att kvantitativa metoder för juridiska studier normalt inte tillmätts något värde. Till exempel kan *ett* avgörande från HD sätta äldre praxis ur spel, oavsett hur omfattande denna är.

³¹ Såsom de är angivna på Sveriges Domstolars hemsida.

1.4.3 "Ska" respektive "bör"

Rättsvetenskapen är som tidigare nämnts inte enbart ämnad att fastställa gällande rätt. Det åvilar även rättsvetenskapen ett ansvar att kritiskt granska lagstiftningen.³² Även detta får nu anses vara en del av den rättsdogmatiska metoden.³³ Doktrin kan komma med alternativa förslag eftersom forskaren är friare i syn och tycke på rätten än domstolen.³⁴ På det i uppsatsen behandlade området har doktrin kritiserat lagstiftarens vägval. Som tidigare nämnts ämnar denna uppsats att i analysen fullfölja denna väg och finna lämpliga lösningar. Detta sker genom ett kritiskt perspektiv i form av de lege ferenda. För att möjliggöra ett sådant perspektiv måste först tas ställning till vad gällande rättsregler säger, de lege lata. Detta utgör utgångspunkten för eventuella förändringar.³⁵ De lege lata definieras som ett uttryck för "en rättsregel eller en lösning som har stöd i den gällande rätten".³⁶ De lege ferenda är istället ett uttryck för ett resonemang eller en lösning "som inte kan stödjas på gällande rätt [...] men som föreslås eller anses böra gälla i ett reformerat, bättre rättstillstånd."³⁷ Frågeställningens "ska"-sats, som besvaras i analysens första del syftar till ett perspektiv de lege lata. Utgångspunkten är här ett domstolsperspektiv som grundar sig på de i avsnitt 1.4.1. nämnda rättskällorna. Hur ska domstolen utifrån rättskällorna tillämpa den nya meningen i förhållande till de nya straffskalorna? I analysens andra del som syftar till att besvara "bör"-satsen i frågeställningen, används ett de lege ferenda-perspektiv. Här får den teoretiska utgångspunkten (se avsnitt 1.5 samt 2) större utrymme. Hur säger principerna om straffvärde att domstolen bör tillämpa den nya meningen i förhållande till de nya straffskalorna?

Det är i anslutning till de båda perspektiven intressant att notera att Asp menar att de lege lata och de lege ferenda många gånger går hand i hand vid rättsfrågor utan tydliga svar; då kan man säga att "det som bör gälla, också gäller".³⁸

1.5 Teoretisk utgångspunkt

Den teoretiska utgångspunkten för uppsatsen, med vilken främst "bör"-satsen i frågeställningen mäts, är de grundläggande principerna och reglerna om straffvärde. Med denna måttstock sätts således den nya meningens tillämplighet på efterkommande ändringar i straffskalorna i förhållande till vad de grundläggande principerna om straffvärde uttrycker. Eftersom straffvärdebegreppet är av central betydelse för uppsatsen är redogörelsen

³² Agell, SvJT 2002, s. 246; Asp, SvJT 2002, s. 312.

³³ Kleineman 2013, s. 34-37.

³⁴ Lehrberg, s. 203.

³⁵ Lehrberg, s. 266.

³⁶ Cit. Nationalencyklopedin på internet, sökord: de lege lata – lex lata.

³⁷ Cit. Nationalencyklopedin på internet, sökord: de lege ferenda – lex ferenda.

³⁸ Cit. Asp, SvJT 2002, s. 312.

härför utlyft ur inledningskapitlet och istället placerad i ett eget avsnitt (avsnitt 2), varför här i princip enbart hänvisas dit. Det ska dock nämnas att valet av teoretisk utgångspunkt grundar sig på att Sandgren menar att rättsliga teorier bland annat kan vara sådana som bär upp rättsreglerna, det vill säga grundläggande rättsliga principer.³⁹ Som framgår av avsnittet om straffvärde bygger reglerna härom på principerna om proportionalitet och ekvivalens. När det således talas om reglerna om straffvärde som den teoretiska utgångspunkten handlar det i sin mest grundliga form om dessa båda fundamentala principer.

1.6 Forskningsläge

Frågor om straffvärdets innehåll har sedan dess införande i BrB⁴⁰ i slutet av 1980-talet varit föremål för många framställningar. I princip alla de stora ”straffrättarna” i doktrin har under årens gång på något sätt engagerat sig i klargörandet av straffvärdets innebörd. Begreppets innehåll får nu anses otvistigt. I uppsatsens avgränsade område har forskningsläget kommit så långt att problemen med den nya meningen i 29 kap. 1 § 2 st. BrB identifierats genom den kritik som framförts. Här har Borgeke, Reimer, Ulväng och Wersäll varit främst bidragande. De gör i sin tidigare nämnda artikel *Straffvärdebedömningen av allvarliga våldsbrott*⁴¹ en omfattande kritisk analys av den nya meningen och försöker tolka lagstiftarens avsikter. I annan kritik i doktrin görs frekvent hänvisningar till denna artikel.

Vad avser forskningsläget ska även nämnas Brå:s rapport⁴² från 2014, *Skärpta straff för allvarliga våldsbrott – Utvärdering av 2010 års straffmättningsreform*. Denna bidrar inte enbart med siffror om hur reformen fått genomslag, utan framförallt med viktiga åsikter från rättsaktörerna avseende densamma. Rapporten är bara ett år gammal. Kommentarer från tingsrättsdomare och åklagare som rapporten presenterar används således istället för att egna intervjuer genomförs. Ytterligare intervjuer så kort inpå rapporten hade blivit överflödiga, varför tid och utrymme i uppsatsen istället prioriterats för ett nytt perspektiv genom den genomförda rättsfallsstudien.

På samma nivå som denna uppsats, det vill säga som examensarbete, ska nämnas att Maximilian Molin på Juridiska fakulteten i Uppsala 2014 har skrivit en uppsats om samma reform.⁴³ Denna uppsats tar liksom de flesta verken i doktrin sikte på att kritisera reformen och framställa förslag till hur höjd straffnivå istället borde ha genomförts. Även andra examensarbeten har behandlat 2010 års straffnivåhöjning, men de har då varit inriktade på andra delar av reformen, till exempel den nya straffskalan för synnerligen grov misshandel.

---

³⁹ Sandgren, JT 2004/05, s. 298.

⁴⁰ SFS 1988:942.

⁴¹ Borgeke & Reimer & Ulväng & Wersäll, SvJT 2011.

⁴² Brå 2014:6.

⁴³ Molin 2014.

Förevarande uppsats bidrar till forskningsläget genom att gå ett steg längre än de identifierade problemen. Uppsatsens syfte är, som tidigare framgått, inte att vara ännu en i raden av kritiker avseende lagstiftningstekniken och förespråkare av ändrade straffskalor. Avsikten med denna uppsats är att belysa att kritiken problematiseras ytterligare då lagstiftaren valt att ändra, respektive föreslagit att ändra, i straffskalorna för flera allvarliga våldsbrott. Problemen med 29 kap. 1 § 2 st. andra meningen BrB har som sagt redan förutsetts och alternativt lagstiftningssätt har föreslagits. Forskningen har däremot inte svarat på frågan hur problemen lämpligen ska lösas när de väl uppstår. De har annorlunda uttryckt tagit fasta på att tala om att det kommer dyka upp problem, men inte hur rättsläget då bör utvecklas. Faktum kvarstår att lagstiftaren infört meningen och inte kan gå tillbaka och *istället* genomföra reformer avseende straffskalorna. Det som nu blir aktuellt är istället att *dessutom* genomföra sådana reformer. Kritikernas formulerade problem kvarstår således. På detta område är uppsatsen avsedd att bidra.

1.7 Disposition

Uppsatsens disposition börjar brett med generella utgångspunkter, varefter problemet närmas mer och mer efterhand. Således behandlas utgångspunkten, tillika den teoretiska aspekten på uppsatsen, redan i *avsnitt 2*. I avsnittet behandlas de för straffvärdet bakomliggande principerna och aktuella lagbestämmelserna. Straffvärdet genomsyrar hela uppsatsen. Efter detta grundläggande avsnitt bygger uppsatsens disposition på de underfrågor som formulerats till den huvudsakliga frågeställningen, och behandlas således i den där angivna ordningen (se avsnitt 1.2). *Avsnitt 3* redogör för den lagändring som är uppsatsens fokus, det vill säga den nya meningen i 29 kap. 1 § 2 st. BrB. Motiven bakom såväl Straffnivåutredningens som regeringens förslag behandlas. I detta avsnitt läggs grunden för den kritik som sedan beskrivs i *avsnitt 4*. Avsnittet om kritiken redogör för såväl den som framfördes till regeringen redan under lagstiftningsarbetet, som den som åtföljde lagändringen. Vidare beskrivs i avsnitt 5 och 6 de fall som bidrar till att exemplifiera och konkretisera frågeställningen; i *avsnitt 5* fallet där straffskalan redan ändrats (grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning), och i *avsnitt 6* förslaget till ändringar i straffskalorna för flertalet allvarliga våldsbrott (SOU 2014:18).

I varje ovan angivet avsnitt avslutas framställningen med en kort sammanfattning. Denna besvarar inte bara den för avsnittet aktuella underfrågan utan verkar också för att underlätta för läsaren genom att identifiera det mest essentiella. Således rekommenderas läsaren, för att lättare förstå och identifiera problemen, att läsa igenom sammanfattningarna ytterligare en gång innan denne tar sig an analysen.

I *avsnitt 7* behandlas den huvudsakliga frågeställningen i en analys som delas upp i två delar efter ”ska”- och ”bör”-satserna. I den förstnämnda ställs frågan utifrån ett de lege lata- och domarperspektiv, medan den

sistnämnda redogör för lämpliga lösningar ur ett de lege ferenda-perspektiv. Analysen avslutas med en sammanfattning av de slutsatser som uppsatsen resulterat i.

2 Straffvärde

2.1 Inledning

I detta avsnitt redogörs för de bakomliggande principerna och reglerna för straffvärde, tillika den teoretiska utgångspunkten för uppsatsen. Detta avser att belysa vad brottets såväl abstrakta som konkreta straffvärde uttrycker. Avsnittet inleds med generella utgångspunkter, och smalnar av efter hand, vari lagbestämmelserna blir det mest konkreta. Först redogörs för rättvisaspekten, som åtföljs av de principiella skillnaderna mellan konkret och abstrakt straffvärde. Därefter riktar avsnittet in sig på de konkreta lagregleringarna; först hur det konkreta straffvärdet ska bestämmas och därefter kort om hur straffmätning samt påföljdsval görs.

Avsnittet syftar inte till att ge en fullständig redogörelse för straffvärdets innebörd. Istället används det till att beskriva de principer och regler som formar innehållet i den teoretiska utgångspunkten för uppsatsen. Förutom att den teoretiska aspekten formas bygger resterande avsnitt i uppsatsen på straffvärdet och dess innebörd. Av denna anledning redogörs här för grunderna.

2.2 Straffrättslig rättvisa

Straffrättslig rättvisa innebär på den mest grundläggande nivån att straffbedömningen görs utifrån de genom brottet hotade eller kränkta intressenas värde. En fundamental aspekt som anknyter härtill är skuldprincipen; gärningspersonen ska straffas utifrån den skuld denna ådagalagt, det vill säga utifrån gärningens förkastlighet och gärningspersonens klandervärdhet.⁴⁴ Detta brukar uttryckas som att gärningspersonen ska få det straff denna *förtjänar* utifrån de två nyss nämnda faktorerna.⁴⁵ Ju svårare brottet är, desto strängare ska i huvudregel straffet vara.⁴⁶

Enligt Jareborg går det inom straffrätten att föra rättviseargument på två nivåer. Den första är kriminaliseringsnivån, det vill säga fastställande av straffskala. Den andra är domsnivån, det vill säga bestämmandet av ett konkret straff i den enskilda situationen.⁴⁷

---

⁴⁴ Jareborg & Zila 2014, s. 66-67.

⁴⁵ Ulväng, Lexino 29 kap. 1 § BrB, 2.2.

⁴⁶ Borgeke 2012, s. 124.

⁴⁷ Jareborg, Festskrift till Josef Zila 2013, s. 84.

För den förstnämnda, kriminaliseringen, är utgångspunkten självklart att lagstiftaren finner ett värde eller intresse värt att skydda.⁴⁸ Kriminaliseringen är således ett politiskt beslut där lagstiftaren bestämmer att en viss gärningstyp ska beläggas med straff som staten i ett enskilt fall kan använda mot gärningspersonen. Lagstiftaren graderar gärningstypens förkastlighet och klandervärdhet genom att tilldela brottstypen en straffskala, vilket visar gärningens *abstrakta straffvärde*.⁴⁹ Straffskalan ger således uttryck för hur högt lagstiftaren värdesätter det skyddade intresset.⁵⁰ För att straffskalan ska bedömas som rättvis ska lagstiftaren ha strävat efter dels proportionalitet, dels ekvivalens. Proportionalitet ska föreligga mellan gärningstypens klandervärdhet och straff(-skala), medan ekvivalens innebär att gärningstyper som betraktas som lika förkastliga också ska tilldelas liknande straffskalor.⁵¹

Den andra nivån, domsnivån, det vill säga utdömandet av ett konkret straff, görs inom ramen för den av lagstiftaren tidigare bestämda straffskalan. Domstolen har här att pröva vilket straff gärningspersonen i det enskilda fallet förtjänar, vilket uttrycks som gärningens *konkreta straffvärde*. Rättvisegraden mäts även här utifrån proportionalitet och ekvivalens (se ovan); vilket straff motsvarar graden klander, och hur klandervärd är den enskilda gärningen i förhållande till andra gärningar inom samma brottsrubricering?⁵²

Straffvärdet syftar således till att uttrycka vad som är mer eller mindre klandervärdt. Straffskalan bidrar till att mäta det abstrakta, medan förflyttningen inom straffskalan mäter det konkreta. Straffvärdet uttrycks således i längden fängelsestraff.⁵³

De olika typerna av straffvärde bygger som vi kan se på olika nivåer; en lagstiftande och en rättstillämpande. Skillnaderna mellan de olika straffvärdena förklaras närmre i nedanstående avsnitt.

2.3 Abstrakt respektive konkret straffvärde

Enligt 29 kap. 1 § 1 st. BrB ska straff bestämmas inom ramen för gärningens *straffskala* efter gärningens *straffvärde*. Straffskalan och straffvärdet är därmed utgångspunkten för vilket straff som ska väljas i ett enskilt fall. Som framgått ovan är det av vikt att skilja på abstrakt och konkret straffvärde eftersom de befinner sig på två olika nivåer. Det

---

⁴⁸ Asp & Ulväng & Jareborg 2013, s. 51.

⁴⁹ Jareborg, Festskrift till Josef Zila 2013, s. 84-85.

⁵⁰ Asp & Ulväng & Jareborg 2013, s. 51.

⁵¹ Jareborg, Festskrift till Josef Zila 2013, s. 85-86.

⁵² Jareborg, Festskrift till Josef Zila 2013, s. 86.

⁵³ Ulväng, Lexino 29 kap. 1 § BrB, 2.4.1.

abstrakta (betecknas som ”straffskala” i 29 kap. 1 § 1 st.) är det värde som bestäms av lagstiftaren och som framgår av straffskalan. Det konkreta straffvärdet (betecknas som ”straffvärde” i 29 kap. 1 § 1 st.) vänder sig istället till en enskild gärning, och uttrycker domstolens syn på dennas svårhet.⁵⁴ Zila menar att det konkreta straffvärdet inte existerar från början och att domstolen därför inte *finner*, utan *skapar* det.⁵⁵ Han menar således att det konkreta straffvärdet är det som domstolen bestämmer att det är.⁵⁶

Det är genom att betrakta relationerna inom de respektive nivåerna som förhållandena i de olika värdena visar sig. Det abstrakta framgår genom en jämförelse mellan straffskalan för ett visst brott med straffskalorna för andra. Det konkreta framgår istället vid en jämförelse mellan det av domstolen bestämda straffvärdet i olika konkreta fall inom samma brottsrubricering.⁵⁷ Ulväng menar att termen ”straffvärde” ytterst hjälper oss att uttrycka vilken gärning som är mer straffvärd än annan. Av detta framgår en typ av rangordning av brotten.⁵⁸

Eftersom lagen använder ordet ”straffvärde” då det konkreta straffvärdet avses, menas fortsättningsvis detta om inte annat anges. För det abstrakta straffvärdet används istället ”straffskala”.

2.4 Bestämmande av konkret straffvärde

2.4.1 Utgångspunkten i 29 kap. 1 § 1 st. BrB

Utöver lagstiftarens direkta makt att styra över påföljdsbestämningen genom straffskalorna har denna också utövat sitt inflytande över straffvärdet genom utformandet av grundläggande regler utefter vilka bestämmandet av straffvärdet ska ske.⁵⁹ Dessa regleras i 29 kap. 1, 2 och 3 §§ BrB. Bedömningen utgår ifrån 1 §, medan 2 och 3 §§, som anger försvårande respektive förmildrande omständigheter, bidrar till att precisera det som anges i 1 §.

Några ord ska först sägas om gradindelning av brott, då detta är vanligt förekommande i BrB. Till exempel uppdelas misshandelsbrottet i ringa brott, brott av normalgraden samt grovt brott (se 3 kap. 5 och 6 §§ BrB). Av ordalydelsen i 29 kap. 1 § 1 st. BrB förutsätts att straffskalan, vilket därmed innefattar svårhetsgraden av brottet, bestäms *innan* straffvärdet. Det är alltså inte det konkreta straffvärdet som bestämmer till vilken grad en gärning

---

⁵⁴ Jareborg & Zila 2014, s. 103.

⁵⁵ Det finns andra som är av uppfattningen att en gärning redan har ett straffvärde innan en domstol gjort en bedömning, se till exempel Ulväng, SvJT 2006, s. 829.

⁵⁶ Zila, SvJT 1999, s. 177.

⁵⁷ Jareborg & Zila 2014, s. 104.

⁵⁸ Ulväng, SvJT 2006, s. 830.

⁵⁹ Berggren m.fl. 2014, BrB 29 kap. s. 5.

tillhör. Detta skulle gå direkt emot 29 kap. 1 § 1 st.⁶⁰ Det är relevant för att förstå den kritik som redogörs för i avsnitt 4, att kort nämna de principer som hänför sig till *överlappande straffskalor*. Det är nämligen vanligt att brott med olika svårhetsgrader har just sådana. Huvudregeln säger att ”den överlappande delen inte kan användas för att uttrycka skillnader i straffvärde utan att också det konkreta brottet placeras i en annan svårhetsgrad.”⁶¹ Detta innebär till exempel att en misshandel av normalgraden som bedöms ha ett straffvärde som är mer än ett års fängelse (som är minimistraffet för grov misshandel) istället ska betraktas som grov.⁶²

Som framhållits måste domstolen vid sin bedömning av straffvärde hålla sig inom tillämplig straffskala. Det ställs härutöver krav på att straff utdöms med beaktande av intresset av en enhetlig rättstillämpning, vilket även detta framgår av 29 kap. 1 § 1 st. BrB. Domstolen ska utgå från dels den allmänna värdering som lagstiftaren ger uttryck för, dels rättspraxis.⁶³ Rätten har vad gäller praxis därmed att ta hänsyn till hur främst HD, och i andra hand hovrätterna, tidigare bestämt straffvärdet i liknande fall.⁶⁴ Zila menar att domstolen i det enskilda fallet först har en subjektiv uppfattning om gärningens straffvärde. Därefter, vid beaktandet av rättspraxis, objektiviseras den subjektiva bedömningen genom att domstolen korrigerar straffvärdet i enlighet med rättspraxisen.⁶⁵ Förarbetena till bestämmelsen menar att även om målsättningen är en enhetlig rättstillämpning följer också många svårigheter vid jämförelser mellan olika konkreta fall. Det föreskrivs således att målsättningen om enhetlig rättstillämpning inte får ta så stort utrymme att det leder till en schematisk eller förenklad praxis.⁶⁶ Just detta tar även Asp och von Hirsch sikte på. De menar att domstolen vid en straffvärdebedömning måste vara försiktig med tabeller från underrättspraxis eftersom dessa ger en alltför schematisk bild, vilket därmed skulle strida mot bestämmelsens syfte.⁶⁷

2.4.2 Specifika regleringen i 2 st.

I 29 kap. 1 § 2 st. BrB anges i första meningen att det vid bedömningen av straffvärdet ska beaktas⁶⁸ den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit, vad den tilltalade insett eller borde ha insett om detta, samt de avsikter eller motiv som denna haft. Den andra meningen, som anger att det

---

⁶⁰ Jareborg & Zila 2014, s. 107.

⁶¹ Cit. Ulväng, Lexino 29 kap. 1 § BrB, 2.4.2.

⁶² Ulväng, Lexino 29 kap. 1 § BrB, 2.4.2.

⁶³ Prop. 1987/88:120, s. 78.

⁶⁴ Borgeke 2012, s. 124.

⁶⁵ Zila, SvJT 1999, s. 180.

⁶⁶ Prop. 1987/88:120, s. 78.

⁶⁷ Asp & von Hirsch, SvJT 1999, s. 176.

⁶⁸ Uppräkningen är nu uttömmande (med undantag för 2 st. samt 2 och 3 §§), då ordet ”särskilt” slopats. Tidigare har pågått diskussioner om huruvida till exempel allmänpreventiva skäl får påverka straffvärdet, se till exempel Berggren m.fl. 2014, BrB 29:1 s. 9-10; Asp & von Hirsch, SvJT 1999; Stenborre, JT 1999/00.

särskilt ska beaktas om gärningen inneburit ett allvarligt angrepp på någons liv eller hälsa eller trygghet till person, är föremål för denna uppsats och behandlas för sig självt i avsnitt 3 och 4. Fokus i detta avsnitt ligger således främst på den första meningen. Denna innefattar såväl objektiva kriterier (skada, kränkning eller fara) som subjektiva (insett, borde ha insett samt avsikter eller motiv).

De *objektiva kriterierna* innebär enligt Borgeke att domstolen har att beakta ”i vilken utsträckning som det straffskyddade intresset har blivit angripet genom det aktuella brottet”.⁶⁹ Jareborg och Zila uppger att detta innefattar två faktorer; betydelsen av intresset eller värdet som kränks samt närheten till en faktisk kränkning.⁷⁰ Rekvisiten i brottsbestämmelsen kan här verka som en utgångspunkt.⁷¹

De *subjektiva kriterierna* kan till exempel innebära att de olika graderna av uppsåt respektive oaktsamhet kan beaktas vid bestämmandet av straffvärdet. Således kan en gärning som begåtts med avsiktssuppsåt bedömas ha ett högre straffvärde än ett med likgiltighetsuppsåt.⁷² Detta grundar sig kort uttryckt på att gärningspersonen genom att ha haft en avsikt till följderna har en mer klandervärd attityd än den som enbart varit likgiltig inför den.⁷³ Förarbetena till bestämmelsen uttalade att de subjektiva omständigheterna ofta är av större betydelse än de objektiva vid bestämmandet av straffvärdet, även om de objektiva självklart bildar en naturlig utgångspunkt.⁷⁴

Som nämnts ska utöver 1 § även 2 och 3 §§ i samma kapitel bidra till att bestämma straffvärdet. De försvårande respektive förmildrande omständigheterna som finns i dessa bestämmelser kallas för *brottsexterna*. Innan dessa bedöms ska de *brottsinterna* omständigheterna beaktas. Brottsinterna omständigheter är främst de rekvisit som anges i den aktuella brottsbestämmelsen. Dessa bidrar ofta till bestämmandet av till vilken svårhetsgrad av brott som en gärning är hänförlig till. Har en omständighet använts för att bestämma en gärning som till exempel grov misshandel, får den som huvudregel inte användas igen för att ytterligare höja straffvärdet genom de brottsexterna omständigheterna (det vill säga 2 §).⁷⁵ Försvårande omständigheter i 2 § är till exempel om den tilltalade visat stor hänsynslöshet eller utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller svårigheter att värja sig. Förmildrande i 3 § är till exempel provokation eller om brottet föranletts av stark mänsklig medkänsla. De brottsexterna omständigheterna kommer inte behandlas närmre, men det är av vikt att läsaren är medveten om dess funktion vid bestämmandet av straffvärde.

---

⁶⁹ Cit. Borgeke 2012, s. 124.

⁷⁰ Jareborg & Zila 2014, s. 110.

⁷¹ Prop. 1897/88:180, s. 81.

⁷² Borgeke 2012, s. 125; Asp & von Hirsch, SvJT 1999, s. 171-172.

⁷³ Ulväng, Lexino 29 kap. 1 § BrB, 3.3.1.

⁷⁴ Prop. 1987/88:120, s. 81.

⁷⁵ Jareborg & Zila 2014, s. 110.

2.4.3 Konkretisering

Asp och von Hirsch har försökt konkretisera domstolens tillvägagångssätt vid straffvärdebedömningen i fyra steg. Dessa steg redogörs här för i syfte att underlätta för läsaren i förståelsen av hur domstolen har att tänka i de enskilda fallen.

För det första ska domstolen konstatera *tillämplig straffskala*. Ett preliminärt konkret straffvärde får konstrueras vid gradindelade brott för att finna tillämplig straffskala. Detta beror på att omständigheter som bestämmer till vilken grad en gärning är hänförlig, till stor del är desamma som betraktas vid straffvärdebedömningen. På så sätt menar de att gradindelningen och straffvärdebedömningen många gånger går hand i hand.⁷⁶ Detta innebär också att om en misshandel till exempel har ett konkret straffvärde på över ett år bör den som huvudregel bedömas som grov.⁷⁷ Sedan straffskalan är konstaterad menar de att domstolen bör ta sin utgångspunkt i skalans straffminimum.⁷⁸

I steg två ska domstolen ta hänsyn till tidigare skapade ”standardfall” eller ”standardfaktorer”.⁷⁹ Asp och von Hirsch menar att det inom olika brottstyper finns vissa fall eller faktorer som hjälper domstolen i uppgiften att bestämma straffvärde i en enskild gärning i förhållande till andra. Till exempel kan vid stöld göras skillnad på gärning som sker på gatan respektive i någons hem samt när ägaren är närvarande respektive frånvarande.⁸⁰ Om utgångspunkten från början varit straffminimum på straffskalan kan straffvärdet nu med hjälp av standardfaktorer flyttas uppåt. Asp och von Hirsch är dock noga med att påpeka att faktorer som sedan tidigare bidragit till gärningens rubricering inte får räknas ytterligare en gång för att öka straffvärdet.⁸¹

Steg nummer tre i domstolens tankesätt bör vara de brottsinterna omständigheterna, det vill säga särskilda omständigheter som är hänförliga till den typ av brott som begåtts. Genom att titta närmre på dessa faktiska omständigheter i den enskilda gärningen konkretiseras straffvärdet ytterligare. Även om gärningspersonen gjort inbrott i någons hem som i det förra steget med standardfaktorer höjt straffvärdet, kan denna ha förvissat sig om att ingen är hemma samt enbart tagit ett par steg in i hemmet. Detta kan således verka i förmildrande riktning utifrån den tidigare höjningen i steg två, eftersom integritetsintrånget inte blir lika stort som normalt vid inbrott i hemmet.⁸²

---

⁷⁶ Asp & von Hirsch, SvJT 1999, s. 173-174.

⁷⁷ Asp & Ulväng & Jareborg 2013, s. 28.

⁷⁸ Asp & von Hirsch, SvJT 1999, s. 174.

⁷⁹ Asp & von Hirsch, SvJT 1999, s. 174.

⁸⁰ Asp & von Hirsch, SvJT 1999, s. 164.

⁸¹ Asp & von Hirsch, SvJT 1999, s. 174.

⁸² Asp & von Hirsch, SvJT 1999, s. 174.

I steg fyra, det sista steget, ska hänsyn tas till de tidigare nämnda brottsexterna omständigheterna, det vill säga 29 kap. 2 och 3 §§ BrB.⁸³

2.4.4 Nedre delen av straffskalan

Förarbetena till 29 kap. 1 § BrB förespråkade att straffmättningspraxis ska behålla den dåvarande traditionen, nämligen att den nedre delen av straffskalan ska tillämpas i de flesta fallen medan den övre delen begagnas mer sällan. Den övre delen av straffskalan menade motiven ska vara förbehållet de fall som är exceptionella, och som sällan eller kanske aldrig inträffar i praktiken.⁸⁴ Borgeke är av samma uppfattning, det vill säga att utgångspunkten för straffets längd ska vara just minimistraflet. Han menar att lagstiftaren genom straffskalans minimistraflet berättar vad ett brott som är hänförligt till den aktuella brottsbestämmelsen *åtminstone* motsvarar straffmässigt. För att komma högre upp i straffskalan krävs att det finns någonting i den konkreta gärningen som gör det allvarigare än de enklaste av fallen som är hänförliga till bestämmelsen (jämför med Asp och von Hirsch olika steg i avsnitt 2.4.3). Således menar han att det är naturligt att domstolarna vid sin rättstillämpning normalt utdömer straff i närheten av minimistraflet.⁸⁵

Åklagarmyndigheten har på uppdrag av regeringen kartlagt domstolarnas straffmättnings- och påföljdsvalspraxis för vissa våldsbrott innan den för uppsatsen aktuella reformen trädde ikraft. Resultatet redovisades i en rapport i maj 2007 och berörde misshandel, grov misshandel, grov fridskränkning, grov kvinnofridskränkning, olaga hot, grovt olaga hot samt rån och grovt rån. Här konstaterades att straffskalornas omfång enbart utnyttjades i begränsad omfattning. I huvudregel användes den nedre fjärdedelen av straffskalan vid utdömandet av straff. År 2005 användes till exempel den nedre fjärdedelen av straffskalan vid grov kvinnofridskränkning i 95,9 % av fallen och vid grov misshandel i 95,7 % av fallen. Lägst procent av de i rapporten omfattade brotten hade rån, 78,3 % av fallen.⁸⁶

Hur reformen 2010 förhåller sig till frågan om straffskalornas omfång och om straffminimumet som utgångspunkt redogörs för i avsnitt 3.

2.5 Straffmätning och påföljdsval

Straffvärdet är som tidigare nämnts enbart *utgångspunkten* för bedömningen av straffet. Här efter följer påföljdsval och straffmätning. Då föremålet för

---

⁸³ Asp & von Hirsch, SvJT 1999, s. 174.

⁸⁴ Prop. 1987/88:120, s. 78.

⁸⁵ Borgeke 2012, s. 137.

⁸⁶ Rapport från Åklagarmyndigheten 2007, s. 369.

uppsatsen är ändringen i straffvärdebestämmelsen i 29 kap. 1 § 2 st. BrB redogörs inte i någon större omfattning för dessa andra steg. För att bidra till en helhetsbild föreligger det dock anledning att kort förklara dessas funktion och innehåll.

29 kap. 4, 5 och 7 §§ BrB skapar förutsättningar för en straffmätning som inte nödvändigtvis resulterar i det straffvärde som en gärning bedömts ha enligt 1-3 §§.⁸⁷ Straffmätningen resulterar i ett konkret straff, men en slutlig sådan kan göras först efter att påföljdsval har gjorts enligt 30 kap. BrB. Dock förutsätter påföljdsvalet att en preliminär straffmätning gjorts. På detta sätt är straffmätningen och påföljdsvalet beroende av varandra, vilket gör att domstolen i sin bedömning måste alternera mellan 29 och 30 kap. BrB.⁸⁸

Straffmätningen görs som sagt med reglerna i 29 kap. med utgångspunkt i det straffvärde som bestämts enligt 1-3 §§. I 4 § stadgas att återfall i brottslighet kan verka i skärpande riktning. Dock är tidigare brottslighet någonting som först och främst ska beaktas vid valet mellan fängelse och annan påföljd i 30 kap. I den mån detta inte tillräckligt kan beaktas i det sammanhanget får det betydelse i straffmätningen.⁸⁹ I 5 § anges billighetsskäl, vilka är preciserade kriterier hänförliga till gärningspersonens individ som kan verka i mildrande riktning vid straffmätningen. Billighetsskäl kan dock enligt Borgeke ha lika stor betydelse för påföljdsvalet i 30 kap., vilket också framgår genom en direkt hänvisning i lagtexten.⁹⁰ Exempel på billighetsskäl är frivillig angivelse, hög ålder eller dålig hälsa och om den tilltalade drabbats av allvarlig kroppsskada. 7 § har att göra med om gärningspersonen inte fyllt 21 år vid gärningstillfället.

Vad gäller påföljdsvalet finns huvudregeln i 30 kap. 4 § BrB. Förutsättningen för dennes tillämplighet är att domstolen har lämnat bötesnivån och befinner sig på fängelsenivå. Detta innebär att om domstolen redan beslutat att påföljden enbart ska bli böter behöver de inte tillämpa bestämmelsen.⁹¹ Paragrafen stadgar att domstolen ska fästa särskilt avseende vid omständigheter som talar för lindrigare påföljd än fängelse. Detta innebär således en presumtion mot fängelse.⁹² Vidare görs en hänvisning till billighetsskäl i 29 kap. 5 §. I 2 st. anges de skäl som gör att domstolen ändå får välja fängelse som påföljd; straffvärde, art samt tidigare brottslighet. En sammanlagd bedömning av de tre faktorerna ska ske, men domstolen måste först behandla dem var för sig.⁹³ Vad gäller faktorn straffvärde, som är av mest betydelse för denna uppsats, har förarbetena angivit riktvärden. Om straffvärdet är ett år eller mer talar det för fängelse,

---

⁸⁷ Berggren m.fl. 2014, BrB 29:1 s. 2.

⁸⁸ Jareborg & Zila 2014, s. 121.

⁸⁹ Jareborg & Zila 2014, s. 122.

⁹⁰ Borgeke 2012, s. 189.

⁹¹ Borgeke 2012, s. 245.

⁹² Jareborg & Zila 2014, s. 139.

⁹³ Borgeke 2012, s. 249.

om det är lägre talar det för annan påföljd.⁹⁴ Borgeke påpekar dock att praxis tyder på att riktvärdet snarare används utifrån straffmätningens värde än från straffvärdet, som lagtexten anger.⁹⁵

2.6 Sammanfattning

Som det går att utläsa av detta avsnitt kan rättviseargument avseende hur straff ska bedömas föras på två nivåer; på lagstiftningsnivå som kopplas till det abstrakta straffvärdet (straffskalan), samt på domsnivå som kopplas till det konkreta (bedömningen i det enskilda fallet). För att de båda straffvärdena ska betraktas som rättvisa ska proportionalitet samt ekvivalens föreligga. Det är dessa två begrepp, tillsammans med de redovisade reglerna för straffvärdets bestämning, som utgör grunden för den teoretiska utgångspunkt som uppsatsen bygger på. Det är av vikt att läsaren tar med sig att principerna ytterst är ett uttryck för en gärnings klandervärdhet i förhållande till andra gärningar.

Avseende reglerna för straffbestämning är straffvärdet utgångspunkten. Det följer av 29 kap. 1 § 1 st. BrB att straffvärde ska bestämmas inom ramen för tillämplig straffskala (det vill säga det abstrakta straffvärdet) och med beaktande av enhetlig rättstillämpning. I 2 st. anges på vilka grunder det konkreta straffvärdet bestäms, vilket innefattar såväl objektiva som subjektiva kriterium, där de sistnämnda har störst betydelse.

Enligt Asp och von Hirsch tar domstolen i praktiken fasta på fyra steg vid bedömningen av det konkreta straffvärdet; identifieringen av tillämplig straffskala, hänsynen till ”standardfaktorer”, bedömningen av de brottsinterna omständigheterna samt slutligen bedömningen av de brottsexterna.

När straffvärdet är bestämt ska domstolen göra ett påföljdsval samt en straffmätning. Dessa går ofta hand i hand, och en parallell bedömning får göras utifrån 29 kap. övriga bestämmelser samt 30 kap. BrB. Det slutliga straffmätningens värde kan resultera i ett annat straff än det som straffvärdet uttryckt.

---

⁹⁴ Prop. 1987/88:120, s. 100.

⁹⁵ Borgeke 2012, s. 250.

3 Höjt straffvärde för allvarliga våldsbrott

3.1 Inledning

I detta avsnitt besvaras den första underfrågan (se avsnitt 1.2); vad är motiven till den 2010 införda meningen i 29 kap. 1 § 2 st. BrB och hur är den avsedd att tillämpas? Av denna anledning ligger fokus vid genomgången av motiven till 2010 års reform på den nya meningen i den nämnda bestämmelsen, det vill säga att det vid bestämmande av straffvärde *särskilt ska beaktas om gärningen inneburit ett allvarligt angrepp mot någons liv eller hälsa eller trygghet till person*. Övriga ändringar som följde av reformen behandlas enbart i den mån de bidrar till förståelsen för motiven. Avsnittet syftar till att ge läsaren en uppfattning om de argument som använts för att höja straffnivån för allvarliga våldsbrott. Detta är av vikt för att kunna applicera den kritik som framförs och som behandlas i avsnitt 4.

I första delen av avsnittet behandlas *Straffnivåutredningens* arbete som ledde fram till slutbetänkandet SOU 2008:85 - *Straff i proportion till brottets allvar*. I den andra delen behandlas regeringens ställningstagande till utredningens förslag, som redovisades i prop. 2009/10:147 - *Skärpta straff för allvarliga våldsbrott m.m.*

3.2 Straffnivåutredningen

3.2.1 Uppdraget och resultatet

Den 29 mars 2007 beslutade regeringen att tillsätta en särskild utredare som antog namnet *Straffnivåutredningen*. Utredningen fick bland annat i uppdrag att överväga och föreslå lagändringar i syfte att ändra straffmätningen så att den gav en skärpt syn på allvarliga våldsbrott.⁹⁶ Utredningen överlämnade sitt slutbetänkande till regeringen i september 2008, SOU 2008:85 – *Straff i proportion till brottets allvar*.

Direktivet från regeringen angav att utredningen i sitt uppdrag skulle utgå från de även tidigare gällande principerna för straffsystemet, bland annat proportionalitet och ekvivalens. Av dessa följer att straff ska återspegla hur allvarligt samhället ser på en brottslig gärning. Detta innebär att straffet ska stå i proportion till brottets allvar och att svårare brott ska straffas hårdare än mindre allvarliga. Utgångspunkten för utredningen var således att bedöma

---

⁹⁶ Kommittédirektiv 2007:48.

huruvida straffen för allvarliga våldsbrott stod i proportion till hur allvarligt samhället såg på dessa.⁹⁷

Utredningens arbete resulterade i flera förslag till ändringar i BrB; införandet av den nya meningen i 29 kap. 1 § 2 st., ändring alternativt eliminering av förstärkningsord i försvårande och förmildrande omständigheter i 29 kap. 2 och 3 §§, att det som en försvårande omständighet särskilt ska beaktas om brottet utövats systematiskt, i organiserad form eller föregåtts av särskild planering, att en ny straffskala införs för grov misshandel som är att betrakta som synnerligen grov, att en höjning sker av minimistraffet för utpressning samt att en ändring sker av regleringen i 29 kap. 4 § om återfall i brott så att tillämpningen förtydligas samt utvidgas.⁹⁸ Enbart det första förslaget behandlas i större omfattning.

3.2.2 Behovet av en ny straffnivå

Straffnivåutredningen uppgav att en viktig straffteoretisk utgångspunkt för deras uppgift var att det inte finns någonting som visar att straffnivån har betydelse för frekvensen brottslighet. Annorlunda sagt innebär detta att höjt straff i regel inte resulterar i minskad brottslighet. Straffnivån används istället som ett uttryck för hur förkastlig en gärning är, vilket är en yttring för proportionalitet. Av denna anledning ska svårare brott bestraffas strängare än mindre allvarliga brott. Straffnivåutredningen påpekade också att det i direktiven från regeringen direkt framgick att proportionalitet och ekvivalens skulle vara utgångspunkter för de överväganden som utredningen hade att ta ställning till.⁹⁹

Vad gällde skälen till en höjd straffnivå för allvarliga våldsbrott och hur denna skulle ta sig till uttryck uppgav utredningen att de hade att undersöka främst två saker. Dels skulle undersökningen inriktas på *vilka* förhållanden som talade för höjda straffnivåer, dels i vilken *grad* ändringar av dessa förhållanden skett och därmed motiverade en ändring.¹⁰⁰ Utifrån dessa två resonerade utredningen som följer.

Acceptansen av våld har minskat i samhället. Människors lika värde kommer nu till uttryck inom såväl privatlivet som i arbetslivet. Straffnivåutredningen uttryckte också att våldsbrotten utgör ett större hot mot den enskildes trygghet än tidigare. Detta också jämfört med andra brottstyper. Utredningen jämförde speciellt med förmögenhetsbrotten som samhällsutvecklingen gjort det enklare att skydda sig emot.¹⁰¹ Utredningen

---

⁹⁷ Kommittédirektiv 2007:48.

⁹⁸ SOU 2008:85, s. 19-22.

⁹⁹ SOU 2008:85, s. 243.

¹⁰⁰ SOU 2008:85, s. 246.

¹⁰¹ SOU 2008:85, s. 247-250.

menade således att det fanns mycket som talade för att våldsbrotten straffvärdemässigt var ”lågt värderade i förhållande till andra brott”.¹⁰²

Förutom samhällsutvecklingen påpekade utredningen den medvetenhet som nu finns om den psykiska påverkan på brottsoffer som en konsekvens av våldsbrott. Denna påverkan kan innefatta en långvarig rädsla som begränsar den enskildes livskvalitet, till exempel genom att hämma rörelsefriheten. Den psykiska påfrestningen kan omfatta också brottsoffrets anhöriga, men även en vidare krets av personer. Allvarliga våldsbrott på offentliga platser kan påverka människor i var de vågar uppehålla sig. Straffnivåutredningen ansåg att detta också borde påverka straffnivån för de aktuella brotten.¹⁰³

Utredningen kommenterade också de resultat avseende straffmättingspraxis som Åklagarmyndigheten presenterat i sin rapport, och som tidigare redogjorts för i avsnitt 2.4.4. Straffnivåutredningen menade att det fanns skäl att utreda lämpligheten i att i princip enbart den lägre delen av straffskalan tillämpades. Tidigare lagförarbeten och doktrin argumenterade för att så ska vara fallet (se avsnitt 2.4.4.). Utredningen menade dock att det även finns negativa aspekter med denna ordning. Straffvärde långt ner i straffskalan kan i det enskilda fallet tolkas som att domstolen sett milt på en viss gärning trots att denna bedömt gärningen utgöra ett ”normalfall”. Dessutom begränsas möjligheterna för domstolen att använda förmildrande omständigheter inom ramen för straffskalan, vilket resulterar i svårigheter att åstadkomma en spännvidd vid straffmätningen.¹⁰⁴ Straffnivåutredningen uttryckte det vidare som att:

”Det förhållandet att straffvärdet ofta bedöms ligga nära straffskalans minimum kan alltså utgöra ett problem i sig, även om straffnivån som sådan är adekvat. Straffskalorna blir då i praktiken någonting annat än vad de utger sig för att vara om man ser till själva lagtexten.”¹⁰⁵

Härutöver talades om behovet av en ökad spridning vid straffmätningen, vilket utredningen menade kunde ske på två sätt; genom differentiering av straffvärdet, men även genom åtgärder som inte berör straffvärdet, såsom större hänsyn till till exempel tidigare brottslighet. Detta med målsättningen att inte alltid hamna nära straffminimum. Dock menade utredningen att den ökade spridningen inom straffskalorna vid straffmätningen inte bör inkräkta på målet med straffet, det vill säga att det ska återspegla hur allvarligt samhället ser på den brottsliga gärningen i det enskilda fallet.¹⁰⁶

Bedömningen av utredningen, utifrån de ovan angivna utgångspunkterna, var att en förändrad straffnivå var motiverad. Detta grundade sig främst i

---

¹⁰² Cit. SOU 2008:85, s. 250.

¹⁰³ SOU 2008:85, s. 251-253.

¹⁰⁴ SOU 2008:85, s. 258-259.

¹⁰⁵ Cit. SOU 2008:85, s. 260.

¹⁰⁶ SOU 2008:85, s. 260-261.

kravet på proportionalitet och ekvivalens, och att straffet därmed ska motsvara gärningens grad av klander.¹⁰⁷

3.2.3 Grunder för *hur* straffnivån borde höjas

Straffnivåutredningen menade, som nyss anförts, att det fanns ett behov av en höjd straffnivå. De påpekade dessutom att denna för att fylla sin funktion måste vara så stor att den blir synlig och tydlig. Förändringen skulle dock vara inom ramen för den struktur som ordningen redan byggde på.¹⁰⁸ Utredningen menade att det fanns olika förändringar att överväga för att uppnå en höjd straffnivå; ändring av straffskalorna, bestämmelserna som reglerar straffvärdet, straffmättningsbestämmelserna alternativt de processuella reglerna för straffmätningen. Då den största målsättningen åsyftade en höjning av de allvarliga våldsbrottens *straffvärde*, borde enligt utredningen en viktig del av reformen vara inriktad på en ändring av reglerna som styr just straffvärdet. Att generellt höja minimistraffen i straffskalorna för allvarliga våldsbrott ansåg utredningen dock inte vara ändamålsenligt. Detta grundade de dels på att det redan fanns utrymme att ändra straffmätningen inom de straffskalor som fanns, dels på målet om en ökad spridning inom straffskalorna vid straffmätningen. Med hänsyn till det sistnämnda ansåg utredningen att höjda straffskalor riskerade att bibehålla tendensen om utdömmande av straff i närheten av minimistraffet. Således skulle utgångspunkten vara att reformen skulle ta sikte på hur omständigheterna i det enskilda fallet borde beaktas i straffvärdehänseendet, vilket då borde föranleda ändringar i 29 kap. 1 § 2 st. samt 2 och 3 §§ BrB. Undantagsvis kunde övervägas direkta reformer av straffskalor.¹⁰⁹

3.2.4 Ändring av bedömningen av straffvärde

Straffnivåutredningen föreslog bland annat att ta in en ny mening i 29 kap. 1 § 2 st. BrB. Utöver första meningen, att det vid bedömningen av straffvärdet¹¹⁰ ska beaktas den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit, vad den tilltalade insett eller borde ha insett om detta samt de avsikter eller motiv som han eller hon haft, föreslogs alltså en andra mening. Denna angav att det särskilt ska beaktas om gärningen inneburit ett allvarligt angrepp på någons liv eller hälsa eller trygghet till person.¹¹¹ Genom detta ville utredningen åstadkomma att skadan, kränkningen eller faran som anges i första meningen ska värderas högre vid straffvärdebedömningen av allvarliga våldsbrott än vad som tidigare gjorts. Detta menade utredningen skulle bidra till en ”generell uppvärdering” av de allvarliga våldsbrotten som

---

¹⁰⁷ SOU 2008:85, s. 263.

¹⁰⁸ SOU 2008:85, s. 267-268.

¹⁰⁹ SOU 2008:85, s. 271-272.

¹¹⁰ Förslaget innebar även ett slopande av ”särskilt” för att göra listan uttömmande, se not 68.

¹¹¹ SOU 2008:85, s. 276.

riktas mot person, men också till en bättre spridning inom den tillämpliga straffskalan.¹¹² Brott som utredningen ansåg att den nya meningen skulle bli tillämplig på var bland annat grov misshandel, grov fridskränkning, grov kvinnofridskränkning, rån och grovt rån, olaga tvång, olaga hot och utpressning. Avsikten var således att rikta in sig på brott som redan tidigare ansågs ha ett relativt högt straffvärde.¹¹³

Straffnivåutredningen lade som tidigare nämnts fram fler förslag. Några av dem var inriktade på de försvårande och förmildrande omständigheterna i 29 kap. 2 och 3 §§ BrB. Gällande dessa föreslogs att vissa av de kvalificerade rekvisiten skulle tas bort eller förändras, så att tillämpningen skulle utvidgas.¹¹⁴ Andra förslag rörde att straffskalorna för vissa brott skulle reformeras. Bland annat gällde detta grov misshandel, som föreslogs få en uppdelad straffskala; en för grov misshandel som är att anse som synnerligen grov, och en för övriga fall av grov misshandel. Detta grundade sig på att utredningen ansåg att det i fall av grov misshandel fanns ett särskilt stort behov av en höjd straffnivå jämfört med de andra allvarliga våldsbrotten. På detta sätt ansåg utredningen att ytterligare differentiering i straffmätningen för grov misshandel kunde uppnås.¹¹⁵ Härutöver föreslogs en ändring av minimistraffet för utpressning vid grovt brott.¹¹⁶ I övriga straffskalor föreslogs inga ändringar då justeringarna i straffvärdebestämmelserna förväntades vara tillräckliga.

3.3 Regeringens förslag

3.3.1 Behovet av förändrad lagstiftning

Straffnivåutredningen lämnade sitt slutbetänkande med ovan angivna förslag till regeringen i oktober 2008 som presenterade sina ställningstaganden i förhållande till Straffnivåutredningens i prop. 2009/10:147 - *Skärpta straff för allvarliga våldsbrott m.m.* Regeringen instämde i utredningens bedömning om behovet av höjd straffnivå för allvarliga våldsbrott, och att detta i första hand skulle ske genom ändringar i straffvärdebestämmelserna. Liksom Straffnivåutredningen talade regeringen om proportionalitet och ekvivalens och att straffet ytterst ska återspegla hur allvarligt brottet är. De anförde att när synen på en allvarlig brottstyp mer varaktigt förändrats i samhället måste lagstiftningen ändras. På samma grunder som Straffnivåutredningen (se avsnitt 3.2.2) ansåg regeringen att detta skett. De menade även att detta inte kommit till uttryck i någon ändrad straffmätningsspraxis, trots att straffskalorna gav utrymme för strängare

---

¹¹² SOU 2008:85, s. 279.

¹¹³ SOU 2008:85, s. 390.

¹¹⁴ SOU 2008:85, s. 282 samt 286.

¹¹⁵ SOU 2008:85, s. 287-288.

¹¹⁶ SOU 2008:85, s. 294.

straff. Således bedömde även regeringen att behov av förändrad lagstiftning förelåg.¹¹⁷

3.3.2 Riktlinjer för höjningen av straffvärde

Regeringen ansåg att ändringen av lagstiftningen skulle ske på ett sätt som gjorde att den höjda straffnivån enbart träffade de allvarliga våldsbrotten. Straffskalorna betraktades dock vara ändamålsenliga och tillräckligt vida för möjligheten till en adekvat nivå av straffvärdena i de enskilda fallen. Således menade regeringen att ändringar av straffskalorna inte var lämpliga för att åstadkomma den högre straffnivån. Istället var det enligt regeringens mening endast ett alternativ som utnyttjade det redan befintliga utrymmet i straffskalorna. Detta var att i reglerna för straffvärdebestämningen ange de objektiva omständigheterna för allvarliga våldsbrott som högre värderade. Samtidigt påpekades att detta inte utslöt ändring i straffskalorna för enskilda brottstyper i undantagsfall.¹¹⁸

Regeringen föreslog mot denna bakgrund samma ändring som Straffnivåutredningen avseende 29 kap. 1 § 2 st. BrB, det vill säga införandet av en ny mening. Regeringen valde att ytterligare definiera vilka brott som meningen ska vara tillämplig på.¹¹⁹ För att angreppet mot liv eller hälsa ska ha betraktats vara av sådant allvarligt slag som anges i bestämmelsen ska straffvärdet motsvaras av minst sex månaders fängelse. Det måste dock röra sig om våld, hot eller jämställt handlande som är direkt riktat mot person (således inte mot en obestämd krets).¹²⁰

Regeringen hade för avsikt att den nya meningen ska leda till att straffvärdet (för de brottstyper som innefattas) i det enskilda fallet ska betraktas som högre än enligt tidigare rättspraxis. Dock bör höjningen vara mindre vid de lägre straffvärdenivåerna än vid de högre. Regeringen angav också riktlinjer på straffvärdehöjningar i syfte att främja en enhetlig rättstillämpning. Ett tidigare straffvärde motsvarande sex månader upp till ett års fängelse bör höjas med cirka två månader, medan ett tidigare straffvärde motsvarande ett år upp till två års fängelse bör höjas med tre till fem månader. Om det tidigare straffvärdet var så högt att det motsvarade fem års fängelse bör en höjning ske med ett år, och om det tidigare motsvarade mellan sex och åtta års fängelse bör en höjning ske med ett och ett halvt år.¹²¹ Detta innebär till exempel att en grov misshandel som enligt tidigare rättspraxis bedömts ha ett straffvärde motsvarande ett års fängelse med den nya meningen ska

---

¹¹⁷ Prop. 2009/10:147, s. 8-11.

¹¹⁸ Prop. 2009/10:147, s. 11-12.

¹¹⁹ Exempel på sådana brott som skulle omfattas av bestämmelsen angavs vara: grov misshandel, annan misshandel av allvarligare slag, människorov, olaga frihetsberövande, grov kvinnofridskränkning, grov fridskränkning, grovt rån, rån m.m. För fullständig lista, se prop. 2009/10:147 s. 14 samt 41.

¹²⁰ Prop. 2009/10:147, s. 13-14.

¹²¹ Prop. 2009/10:147, s. 41-42.

anses ha ett nytt straffvärde på omkring ett år och tre månader. Försvårande och förmildrande, samt andra omständigheter som hör till straffmätningen och som kan tillämpas i det enskilda fallet, ska enligt regeringen också fortsättningsvis vara bidragande till större spridning inom straffskalan.¹²²

Liksom Straffnivåutredningen föreslog regeringen att de kvalificerade rekvisiten i de försvårande samt förmildrande omständigheterna i 29 kap. 2 och 3 §§ BrB slopades respektive ändrades. Detta skulle resultera i att tillämpningen av omständigheterna vidgades, vilket syftade till att få en ökad spridning i straffskalan vid straffvärdebedömningen. Regeringen menade att den straffmättingspraxis som fanns inte levde upp till kravet om att svårare brott ska straffas strängare än mindre svåra, eftersom försvårande respektive förmildrande omständigheter endast hade mycket litet genomslag. Regeringen menade att de närmre omständigheterna i de enskilda fallen kan skilja sig mycket åt, vilket bör återspeglas i straffvärdet. Genom en utvidgning av 29 kap. 2 och 3 §§ BrB följer en mer nyanserad straffvärdebedömning enligt regeringen.¹²³

Utöver ändringarna avseende straffvärde tillstyrkte även regeringen de förslag Straffnivåutredningen lämnat avseende uppdelning av straffskalan för grov misshandel (en för synnerligen grov misshandel respektive en för övriga fall av grov misshandel)¹²⁴ samt höjt straffminimum för utpressning vid grovt brott.¹²⁵

Samtliga nu angivna föreslagna ändringar av regeringen antogs av riksdagen, och de nya bestämmelserna trädde i kraft 1 juli 2010.¹²⁶

3.4 Sammanfattning

Detta avsnitt har syftat till att besvara den första underfrågan som anges i avsnitt 1.2. Så; vad är då motiven till den 2010 införda meningen i 29 kap. 1 § 2 st. BrB och hur är den avsedd att tillämpas?

Det absolut viktigaste avseende syftet till straffvärdehöjningen är att såväl Straffnivåutredningen som regeringen argumenterade utifrån de vid straffvärdebedömningen grundläggande kraven om *proportionalitet* och *ekvivalens*. De ansåg att kraven inte upprätthölls för allvarliga våldsbrott med den lagstiftning som var gällande rätt innan den 1 juli 2010. Förändringar i samhället, såsom den ökande fokuseringen på individens rättigheter och trygghet, de aktuella våldsbrottens allvarlighet i förhållande till andra brott, medvetenheten om brottsoffers psykiska påfrestningar av de

---

¹²² Prop. 2009/10:147, s. 14-15.

¹²³ Prop. 2009/10:147, s. 26-28.

¹²⁴ Prop. 2009/10:147, s. 16.

¹²⁵ Prop. 2009/10:147, s. 19.

¹²⁶ SFS 2010:370.

aktuella brotten m.m., ansågs vara bidragande till att ställa andra krav på straffvärdebedömningen av allvarliga våldsbrott.

Den för uppsatsen aktuella ändringen, införandet av en andra mening i 29 kap. 1 § 2 st. BrB, preciserades genom riktlinjer avseende hur mycket straffvärdet skulle öka beroende av det tidigare straffvärdet. Dessa riktlinjer svarar således på frågan hur meningen är avsedd att tillämpas. Riktlinjerna motiverades utifrån vikten av en enhetlig rättstillämpning. Det alternativa sättet att höja straffnivån för allvarliga våldsbrott, att höja minimistraffet i de aktuella brotten straffskalor, ansåg varken Straffnivåutredningen eller regeringen vara ändamålsenligt. De menade att detta skulle motarbeta den nya förhållningen om att straffskalans omfång ska utnyttjas i högre utsträckning. Uppfattningen var att straffskalorna redan var tillräckligt vida för en korrekt bedömning av straffvärdet i det enskilda fallet.

4 Kritiken

4.1 Inledning

Föreliggande avsnitt syftar till att besvara den andra underfrågan som ställs i avsnitt 1.2, nämligen hur den nya meningen i 29 kap. 1 § 2 st. BrB har kritiserats. Avsnittet är avsett att ge en övergripande bild av de identifierade problemen med den nya meningen i syfte att ge läsaren grunderna för uppsatsens huvudsakliga frågeställning.

Kritiken mot den nya meningen, och kanske särskilt de i lagförarbetena angivna riktlinjerna för höjt straffvärde, har kommit från flera olika håll. Redan under lagstiftningsarbetet ifrågasatte Lagrådet och vissa remissinstanser dels skälen till införandet av skärpt straffvärde, dels lagstiftningstekniken. Detta behandlas kort i den första delen av detta avsnitt. Härutöver har doktrin och HD anmärkt på den nya meningen av olika skäl. Mest framträdande är den i inledningen nämnda artikeln av Borgeke, Reimer, Ulväng och Wersäll, *Straffvärdebedömningen av allvarliga våldsbrott*. Denna är så omfattande, bidragande och viktig att den behandlas i en egen del av avsnittet. Därefter redogörs för övrig doktrin som följs av HD:s uttalanden. Sist behandlas en rapport av Brå från 2014 i syfte att även ge en praktisk bild på kritiken, dels genom resultatet av tillämpningen av den nya meningen, dels genom uttalanden från intervjuade rättsaktörer.

4.2 Under lagstiftningsarbetet

I Lagrådets yttrande över den nya meningen i 29 kap. 1 § 2 st. BrB konstaterades att regeringen angivit dels vilka brott som meningen är ämnad att ta sikte på, dels detaljerade riktlinjer om höjningar som borde ske utifrån tidigare straffvärdenivå.¹²⁷ Lagrådet fortsatte vidare: ”När det gäller det sistnämnda finner Lagrådet det anmärkningsvärt att regeringen [...] ansett sig böra på detta sätt styra domstolarnas tillämpning av de nya reglerna.”¹²⁸ Dessutom ansåg Lagrådet att det var ”systematiskt olämpligt”¹²⁹ att istället för att ändra straffskalorna för de berörda brotten införa en nivåhöjning för vissa brott i en allmän bestämmelse. Lagrådet menade att lagstiftarens syn på brottets allvarlighet istället borde uttryckas i respektive brottstyps straffskala.¹³⁰ Vad gäller invändningen mot regeringens angivande av riktlinjer för hur mycket straffvärdena borde höjas, besvarade regeringen kritiken med att de ansåg riktlinjerna främjade en enhetlig rättstillämpning.

---

¹²⁷ Prop. 2009/10:147, Lagrådets yttrande i bilaga 8, s. 71.

¹²⁸ Cit. Prop. 2009/10:147, Lagrådets yttrande i bilaga 8, s. 71.

¹²⁹ Cit. Prop. 2009/19:147, Lagrådets yttrande i bilaga 8, s. 71.

¹³⁰ Prop. 2009/10:147, Lagrådets yttrande i bilaga 8, s. 71.

De angav också att domstolen i det enskilda fallet har att göra en självständig bedömning utifrån de omständigheter som föreligger.¹³¹

Även flertalet remissinstanser ifrågasatte den föreslagna ändringen.¹³² Sveriges advokatsamfund menade till exempel i första hand att argument såsom att samhället nu ser allvarigare på brottsligheten än tidigare inte är tillräckligt tungt vägande, och att en sådan ändring således inte är nödvändig. I andra hand ifrågasatte samfundet att regeringen föreslog att göra en ändring i straffvärdebestämmelsen istället för att göra en översyn av straffskalorna för de berörda brotten. De menade att 29 kap. 1 § 2 st. BrB redan skapade förutsättningar att göra en straffvärdebedömning i enlighet med kraven om proportionalitet och ekvivalens.¹³³

4.3 ”Straffvärdebedömningen av allvarliga våldsbrott”

4.3.1 Lagtekniskt

Borgeke, Reimer, Ulväng och Wersäll har i *Straffvärdebedömningen av allvarliga våldsbrott* om 2010 års reform dels riktat kritik, dels försökt tolka lagstiftarens avsikter. Författarna börjar med att konstatera att regeringen i förarbetena angivit ganska ingående om hur den nya meningen ska tillämpas. De menar att det skulle gå emot gällande straffrättsprinciper om regeringen haft för avsikt att motiven ska tillämpas ordagrant av domstolen.¹³⁴ Författarna fortsätter;

”Frågan blir därmed om lagstiftningen verkligen innebär att det i vissa avseenden ska ske en förändring av grunderna för domstolarnas straffmättingspraxis eller om tanken från lagstiftarens sida har varit en annan.”¹³⁵

De fortsätter med att definiera de olika problemen med tillämpningen av den nya meningen i bestämmelsen. Ett första problem är att det blir ett ”glapp” i straffmätningen. En domstol kan bedöma en gärnings straffvärde som motsvarande fem månaders fängelse, men inte sex eller sju månader. Enligt riktlinjerna ska istället åtta månader anses utgöra det nya förhöjda straffvärdet. Således kan sex eller sju månader enbart utdömas om det finns någon förmildrande omständighet eller om någon straffmättningsregel leder dit. Författarna ifrågasätter även det faktum att domstolen inte längre ska kunna bedöma en gärnings straffvärde motsvara straffminimum för till exempel grov misshandel. Straffminimum för detta är ett års fängelse, och enligt motiven ska straffvärdet då höjas till ett år och tre månaders fängelse.

---

¹³¹ Prop. 2009/10:147, s. 15.

¹³² Prop. 2009/10:147, s. 9 samt 12.

¹³³ Sveriges advokatsamfunds remissvar R-2008/1262, s. 3-4.

¹³⁴ Borgeke & Reimer & Ulväng & Wersäll, SvJT 2011, s. 72.

¹³⁵ Cit. Borgeke & Reimer & Ulväng & Wersäll, SvJT 2011, s. 72.

Riktlinjerna innebär således att minimistraffet ”försvinner”. Detta sker i varje fall som utgångspunkt, innan hänsyn tas till förmildrande omständigheter eller andra straffmättningsregler som kan verka i samma riktning. Straffminimum utgör då inte längre en utgångsposition för straffvärdebedömningen. Detsamma gäller för alla de allvarliga våldsbrott som den nya meningen i bestämmelsen är inriktad att användas på. Detta omfattar till och med den nya uppdelade straffskalan för grov misshandel och synnerligen grov misshandel. Det sistnämnda brottet har då rent faktiskt inte har en utgångspunkt på det minimistraff som lagstiftaren valt, det vill säga fyra års fängelse, utan istället ett förhöjt som motsvarar cirka fem år.¹³⁶

Ett annat problem som författarna identifierar har med rubriceringen att göra. Anta att domstolen rubricerat en gärning som misshandel med ett tidigare straffvärde motsvarande tio månaders fängelse. Det nya förhöjda straffvärdet blir enligt riktlinjerna ett års fängelse, vilket är grov misshandels straffminimum. Det skulle strida mot praxis och doktrin att döma till misshandel av normalgraden när straffvärdet motsvarar en annan grad av brottet (se reglerna om överlappande straffskalor i avsnitt 2.4.1). För att tillämpa den nya bestämmelsen i sådana här fall finns således två alternativ. Det första är att gärningen måste omrubriceras till grov misshandel. Det andra är att domstolen ändå dömer till misshandel av normalgraden. Det sistnämnda skulle innebära att andra principer gäller vid allvarliga våldsbrott med överlappande straffskalor än vid andra brottstyper.¹³⁷

Borgeke, Reimer, Ulväng och Wersäll menar vidare att den nya meningen innebär att själva straffvärdebedömningen som sådan blir märklig. Domstolen tvingas genom motivuttalandena att vid sin bedömning utgå från *tidigare* gällande rätt. Detta innebär att domstolen som ett första steg ska bestämma vad straffvärdet skulle ha varit innan den 1 juli 2010, för att sedan lägga på de i motiven angivna antalet månader. Denna process blir besvärligare att hantera ju äldre reformen blir, eftersom det blir svårare att minnas hur bedömningen gjordes tidigare. Dessutom kommer nya domare inte veta hur straffvärdet skulle ha bedömts innan lagändringen trädde i kraft. Författarna menar att detta på sikt kommer resultera i konsekvenser som lagstiftaren varken haft för avsikt eller förutsett.¹³⁸

Borgeke, Reimer, Ulväng och Wersäll är vidare av åsikten att reformen istället borde ha varit inriktad på de enskilda straffskalorna för att åstadkomma den skärpta synen på allvarliga våldsbrott. Detta beror på två saker; det första är att det är genom straffskalan som det abstrakta straffvärdet förmedlas, det andra är att det är straffskalorna som utgör utgångspunkten för dömandet.¹³⁹

---

¹³⁶ Borgeke & Reimer & Ulväng & Wersäll, SvJT 2011, s. 74.

¹³⁷ Borgeke & Reimer & Ulväng & Wersäll, SvJT 2011, s. 74-75.

¹³⁸ Borgeke & Reimer & Ulväng & Wersäll, SvJT 2011, s. 75-76.

¹³⁹ Borgeke & Reimer & Ulväng & Wersäll, SvJT 2011, s. 76.

4.3.2 Ansvarsfördelningen

Det som nyss behandlats visar hur Borgeke, Reimer, Ulväng och Wersäll betraktar det lagtekniska. Några ord ska även sägas om ytterligare en aspekt på reformen, nämligen den om ansvarsfördelningen mellan lagstiftare och domstol. Frågan gäller hur långt lagstiftaren får gå i sina anvisningar till den dömande makten. Författarna avser här de i motiven angivna och detaljrika riktlinjerna för hur straffvärdet ska höjas. De menar att lagstiftaren förvisso måste ange förhållningsregler för hur straffvärdet ska bestämmas, vilket de också gjort i bestämmelserna i framförallt 29 och 30 kap. BrB. Legalitetsprincipen ställer krav på sådana förhållningsregler som dessutom bör vara ganska detaljerade. Författarna menar dock att lagstiftningen inte kan besvara alla möjliga frågeställningar som olika fall kan komma att handskas med. Allt är inte möjligt att förutse. Det medför således risker att i detalj precisera vad som vill åstadkommas med en viss bestämmelse. Författarna menar att lagstiftaren varit för detaljerad i detta hänseende genom sina motivuttalanden. Sådana regleringar kan bidra till en annan ansvarsfördelning mellan lagstiftande och dömande makt än vad Sverige enligt tradition är van vid.¹⁴⁰

4.3.3 Lämplig tillämpning av domstolarna

Efter att ha diskuterat de ovan angivna aspekterna återgår Borgeke, Reimer, Ulväng och Wersäll till den inledande frågan; har lagstiftaren verkligen avsett att domstolarna ska gå emot tidigare grundläggande principer på området för att skärpa bedömningen av allvarliga våldsbrott? Frågan besvarar de:

”Vi uppfattar det inte så. Det kan inte gärna finnas anledning att tro att lagstiftaren med den nu diskuterade lagstiftningen har velat ändra de grundvalar som påföljdssystemet vilar på. Vad det i stället är fråga om är, som vi ser det, att lagstiftaren - genom att ange vissa exempel på hur de beslutade straffskärpningarna bör slå igenom - vill förvissa sig om att budskapet till domstolarna blir tydligt.”¹⁴¹

Författarna menar sålunda att motivens detaljrika riktlinjer inte bör tolkas utgöra ett problem. Problem inträder istället om domstolarna internt gör scheman eller tabeller över hur straffvärdet ska höjas i förhållande till tidigare gällande rätt. Detta skulle i hög grad göra straffmätningen vid allvarliga våldsbrott ologisk och för schematisk.¹⁴²

Borgeke, Reimer, Ulväng och Wersäll anser att den nya meningen och dess motiv bör tolkas som att ett våldsbrott även fortsättningsvis kan ha ett konkret straffvärde motsvarande sex månaders fängelse (jämför avsnitt

---

¹⁴⁰ Borgeke & Reimer & Ulväng & Wersäll, SvJT 2011, s. 77-78.

¹⁴¹ Cit. Borgeke & Reimer & Ulväng & Wersäll, SvJT 2011, s. 78-79.

¹⁴² Borgeke & Reimer & Ulväng & Wersäll, SvJT 2011, s. 79.

4.3.1). Motiven innebär enligt författarna enbart att domstolarna uppmanas tillämpa strängare syn på de allvarigare våldsbrotten så att den högre delen av straffskalan utnyttjas i högre utsträckning. Detta menar de också innebär att till exempel fler misshandelsbrott nu ska betraktas som grova. De anser att en misshandel som tidigare skulle ha rubricerats vara av normalgraden, men som efter höjning får ett straffvärde motsvarande ett års fängelse, ska omrubriceras till grov misshandel (se formuleringen av problemet i avsnitt 4.3.1). Detta ligger i linje med gällande rätt för övriga brott med överlappande straffskalor. Författarna menar också att det löser ett annat problem, nämligen det att minimistraflet för ett brott aldrig kan utnyttjas om inte förmildrande omständigheter föreligger. De brott som tidigare haft ett straffvärde motsvarande minimistraflet, men som uppvärderas genom den nya bestämmelsen, lämnar förvisso minimistraflet. Minimistraflet kommer dock fortfarande utnyttjas eftersom brott som varit av en lägre grad kan uppvärderas så att det landar på den grövre gradens minimistraft.¹⁴³

Författarna avslutar med att påpeka att det inte är en lätt uppgift att lagstifta och att få den nya lagstiftningen att passa in med övriga rättsregler. Det är därför av vikt att domstolarna inte tolkar motiven strikt till en ny bestämmelse utan att beakta de övriga reglerna inom området. Domstolarna måste anpassa den nya lagstiftningen så att den passar in och går att tillämpa utan att för den sakens skull förbise intentionerna med den nya lagstiftningen. I samband med detta varnas för tabeller avseende straffvärdehöjning som börjat cirkulera på domstolarna.¹⁴⁴ Författarna anser avslutningsvis:

”Noga taget innebär 2010 års reform knappast mer än en uppmaning till domstolarna att i enskilda fall ta sin straffmätningssuppgift avseende de allvarliga våldsbrotten på det allvar som krävs för att en differentierad och adekvat straffmätning ska uppnås. Någon slavisk tillämpning av de omräkningsexempel som finns angivna i propositionen har med stor säkerhet aldrig varit avsedd och bör därför inte heller förekomma. I stället bör man i domstolarna använda all den kunskap som man besitter för att se till att även denna lagstiftning, inom ramen för påföljdsbestämningssystemet i övrigt, får en ändamålsenlig tillämpning som stämmer med lagstiftarens intentioner.”¹⁴⁵

4.4 Fler kritiker i doktrin

Även i övrig doktrin har valt lagstiftningsförfarande kritiserats. Jareborg och Zila anser, liksom författarna till artikeln ovan, att det hade varit lämpligare att göra straffskalorna för de aktuella brotten strängare. Att detta dessutom gjorts för vissa brott i samma reform gör att tillägget i 29 kap. 1 § 2 st. BrB blir överflödigt och innebär tolkningssvårigheter.¹⁴⁶ Författarna till brottsbalkskommentaren ifrågasätter vidare huruvida det är lämpligt att

¹⁴³ Borgeke & Reimer & Ulväng & Wersäll, SvJT 2011, s. 79-80.

¹⁴⁴ Borgeke & Reimer & Ulväng & Wersäll, SvJT 2011, s. 80-81.

¹⁴⁵ Cit. Borgeke & Reimer & Ulväng & Wersäll, SvJT 2011, s. 80-81.

¹⁴⁶ Jareborg & Zila 2014, s. 103.

reglera en straffhöjning som berör *vissa* brott i en allmän bestämmelse som ska tillämpas vid straffvärdebedömningen av *samtliga* brott.¹⁴⁷

Träskman angriper istället det faktum att lagstiftaren vill styra domstolarna att tillämpa straffskalan på ett annorlunda sätt, det vill säga att lägga straffvärdet högre upp i straffskalan.¹⁴⁸ Han anser att lagstiftaren då ingriper ”på ett princip[i]ellt tvivelaktigt sätt i domstolarnas oavhängighet [...]”.¹⁴⁹ Träskman menar att det enda korrekta sätt lagstiftaren kan styra domstolen på är genom att ändra straffskalorna.¹⁵⁰

Ulväng, som ju är en av författarna till artikeln *Straffvärdebedömningen av allvarliga våldsbrott*, påtalar även i den fördjupade kommentaren på Karnov att ändringar av respektive straffskala hade varit en lämpligare teknik för det åsyftade. Han menar att de i motiven angivna riktlinjerna står i strid med flera av de grundläggande påföljdsprinciperna. Detta anser han bero på att den nya meningen enbart är inriktad på vissa typer av brott, och inte ska tillämpas generellt. Han påtalar här, liksom i artikeln tillsammans med Borgeke, Reimer och Wersäll, att det vid en bokstavlig tillämpning av motiven kommer uppstå ”glapp” i vilka straffvärden som kan bestämmas. Dessutom blir minimistraffet inte längre utgångspunkten för straffvärdebedömningen (se avsnitt 4.3.1). Han menar att detta står i strid med definitionen av straffvärde och principen om straffminimum som utgångspunkt. Ulväng påtalar även problemet som identifierats avseende gradindelade brott (se avsnitt 4.3.1). Han menar att dessa märkliga följder gör att det abstrakta straffvärdet som uttrycks genom straffskalan helt saknar betydelse, då denna kan ”upplösas” på båda hållen. Ulväng anser att konsekvenserna av motiven blir paradoxala sett till de grundläggande principerna. Han påpekar dock att detta inte kommer till uttryck direkt i lagtexten, och att denna i sig inte leder till de nyss angivna problemen. Det är istället riktlinjerna i motiven som skapar motsättningarna. Ulväng menar således att dessa måste tolkas som att den nya meningen får ses som en *möjlighet* till en mer nyanserad straffmätning av de allvarliga våldsbrott som omfattas av bestämmelsen. Detta måste dock ske inom den tillämpliga straffskalan. Han anser också att utgångspunkten för straffvärdet fortfarande måste vara straffminimum, men att det vid de allvarliga våldsbrottens kvalitativa skillnader kan tillmätas större värde, så att den övre delen av straffskalan kan tillämpas i större utsträckning. Han menar dessutom, liksom påtalats i artikeln tillsammans med Borgeke, Reimer och Wersäll, att reformen får leda till att fler brott betraktas som grova. Detta för att undkomma problemet vid överlappande straffskalor. Att tillämpa andra

---

¹⁴⁷ Berggren m.fl. 2014, BrB 29:1 s. 12.

¹⁴⁸ Träskman, Josefs resa. Vänbok till Josef Zila 2007, s. 234. Observera att Träskmans åsikter är yttrade innan den aktuella lagstiftningen trätt ikraft. Han kommenterar saken på basis av regeringens direktiv till Straffnivåutredningen.

¹⁴⁹ Cit. Träskman, Josefs resa. Vänbok till Josef Zila 2007, s. 234.

¹⁵⁰ Träskman, Josefs resa. Vänbok till Josef Zila 2007, s. 234.

principer för de allvarliga våldsbrotten än de som tillämpas för andra brott vore orimligt.¹⁵¹

4.5 Högsta domstolens kritik

I NJA 2011 s. 89, ett fall av grov misshandel, uttalade sig HD för första gången om den nya meningen i 29 kap. 1 § 2 st. BrB. HD angav att det kan diskuteras huruvida vald lagstiftningsteknik var ändamålsenlig med hänsyn till syftet om en höjd straffnivå, samt om den var lämplig med hänsyn till straffrättsliga principer. HD bekräftade härigenom både direkt och indirekt (genom hänvisningar till bland annat Borgeke, Reimer, Ulväng och Wersäll samt Jareborg och Zila) den tidigare framförda kritiken i doktrin. HD påpekade dock att det åtminstone står klart att reformen syftar till att höja straffnivån för allvarliga våldsbrott i enlighet med de angivna riktlinjerna i motiven. De menade också att syftet måste respekteras av domstolarna ”inom ramen för vad som är förenligt med de genomförda lagändringarna”.¹⁵²

HD betraktade sedan gradindelningens och straffvärdets förhållande. Graden av brottet måste alltid bestämmas innan det konkreta straffvärdet (vilket framgår av 29 kap. 1 § 1 st. BrB). I samband med detta noterades att den nya meningen i 29 kap. 1 § 2 st. BrB formellt enbart tar sikte på det konkreta straffvärdet, inte gradindelningen. Liksom Borgeke, Reimer, Ulväng och Wersäll uttalade HD sedan att den nya meningen kan ta märkliga former om motiven med riktlinjer tillämpas ordagrant. Till exempel skulle det gå emot 29 kap. 1 § 1 st. BrB som stadgar att straffskalan ska vara utgångspunkt för bedömningen av straffvärde. Liksom de nyss nämnda författarna uttalade dock HD att det inte kan vara avsett att domstolarna ska gå emot rättsliga principer för att kunna tillämpa den nya meningen. Istället får det tolkas som att motiven inte enbart syftar till att ändra straffvärdebedömningen inom den tillämpliga straffskalan, utan att även bidra till en förskjutning mellan de olika graderna av brott. Detta kan anses gälla till exempel mellan misshandel och grov misshandel, så att fler brott bedöms som grova. Med en sådan gradförskjutning menade HD att de i motiven uttalade straffvärdehöjningarna framstår som mer naturliga.

Värt att notera är att HD uttryckligen tagit hänsyn till den nya meningen i 29 kap. 1 § 1 st. BrB i ett antal fall. Ett av dessa är NJA 2013 s. 376, där HD höjde det dåvarande ”normalstraffet” för mord från tolv till fjorton års fängelse. Detta gjordes med direkt hänvisning till riktlinjerna i motiven.

---

¹⁵¹ Ulväng, Lexino 29 kap. 1 § BrB, 3.6.

¹⁵² Cit. NJA 2011 s. 89, HD:s bedömning, p.8.

4.6 Rättsaktörernas kritik i Brå-rapport

På uppdrag av regeringen¹⁵³ har Brå i en rapport utvärderat 2010 års reform och dess genomslag. Förutom att en mängd domar¹⁵⁴ har studerats har Brå även intervjuat ett antal åklagare och domare.¹⁵⁵

Ett av Brå:s huvudområden för rapporten var att undersöka om straffen för de allvarliga våldsbrotten skärpts. I denna del ingår den nya meningen i 29 kap. 1 § 2 st. BrB. Brå kan konstatera att domstolen i 15-20 % av domarna gällande grov misshandel, dråp och mord hänvisar till den nya meningen. Det finns dessutom många exempel på när även motiven med exemplifieringen av höjningar åberopats och använts för att bestämma straffvärdet på gärningen i det enskilda fallet.¹⁵⁶

Vad gäller om straffen verkligen blivit längre efter reformen uppvisar statistiken olika resultat för olika brott. De brott som fått ett höjt minimistraff har naturligt nog fått ett ökat genomsnittligt straff. Även grov misshandel har fått en ökad genomsnittlig strafflängd. Vad däremot gäller misshandel av normalgraden, rån, våldtäkt samt utpressning av normalgraden noteras inga märkbara genomsnittliga ökningar av strafflängden. Många av de intervjuade rättsaktörerna menar dock att det är för tidigt att mäta utfallet av reformen.¹⁵⁷ De menar att det med vald lagstiftningsteknik tar längre tid att få genomslag än vid direkta ändringar av straffskalorna. Detta baserar de på det faktum att det tar tid innan domare anammar ändringar av så grundläggande principer samt att informationen om ändringens innebörd varit bristfällig, speciellt för åklagarna.¹⁵⁸

Av Brå:s intervjuer med åklagare och domare framkommer viss kritik mot lagstiftningstekniken avseende den nya meningen i 29 kap. 1 § 2 st. BrB och de i motiven angivna riktlinjerna för skärpningen. Framförallt domarna anser det vara kontroversiellt att ”lagstifta” genom förarbeten istället för genom lag. De menar att det inte bara går emot traditionen – det är även ineffektivt. En tingsrättsdomare citeras i rapporten och menar att det inte är en vedertagen lagstiftningsteknik att använda förarbetena som lagstiftning. Det är upp till domstolarna att tillämpa lagen efter bestämmelsernas ordalydelse. Många domare upplever det som inkräktande av lagstiftaren att för dem ange hur de ska tillämpa lagen. De menar att det enda korrekta sättet istället hade varit att ändra straffskalorna för brotten. Risken som finns med förarbetenas uttalande är att straffvärdebedömningen blir alltför schabloniserad, speciellt när domarna är mindre erfarna.

---

¹⁵³ Ju2012/860/KRIM.

¹⁵⁴ Avseende urvalet av domar och det statistiska underlaget, se Brå 2014:6, s. 19-23.

¹⁵⁵ Brå 2014:6, s. 5.

¹⁵⁶ Brå 2014:6, s. 42.

¹⁵⁷ Brå 2014:6, s. 51.

¹⁵⁸ Brå 2014:6, s. 43-44.

Trots all kritik ska påpekas att vissa domare upplever den valda lagstiftningstekniken som en frihet. Dessa anser sig inte bundna av riktlinjerna, utan menar att domstolen får göra en egen bedömning i det enskilda fallet. Hade lagstiftaren istället ändrat straffskalorna, hade domaren däremot varit bunden därav.¹⁵⁹

Samtliga intervjuade uttrycker, likt doktrin, skepsis för tillämpningen efter en längre tid. Med detta avses att riktlinjerna är tillbakablickande och förutsätter en straffvärdebedömning som först görs enligt gällande rätt vid tiden innan den nya meningens införande år 2010. Först därefter ska straffvärdet höjas enligt riktlinjerna. Annan kritik som framförs av de intervjuade är att det kan uppstå märkliga tröskeeffekter av riktlinjerna. Bland annat identifieras det faktum att en ordagrann tillämpning av riktlinjerna skapar ”glapp” i användningen av olika straffvärden. Till exempel innebär det att ett straffvärde motsvarande sex månaders fängelse i princip försvinner. Dessutom påpekas, liksom Borgeke, Reimer, Ulväng och Wersäll angivit i avsnitt 4.3.1, att de vanliga reglerna om rubricering kan sättas ur spel. Detta genom att en gärning som rubricerats enligt normalgraden plötsligt kan få ett straffvärde som motsvarar minimistraffet för en grövre grad av brottet.¹⁶⁰

4.7 Sammanfattning

Detta avsnitt har syftat till att besvara frågan om vilken kritik som framförts avseende 29 kap. 1 § 2 st. andra meningen BrB. Först ska sägas att det genom avsnittet går att utläsa att meningen, men kanske framförallt riktlinjerna i motiven, fått utstå kritik från flera håll. De flesta menar att lagstiftaren försökt ta en lätt väg som inte är bärkraftig. Istället förespråkar majoriteten ändringar av respektive straffskala. Detta eftersom det är straffskalorna som uttrycker det abstrakta straffvärdet för respektive brottstyp och således sätter ramen för domstolens bedömning.

Så; vad innefattar då kritiken? Det går att identifiera främst tre problemområden med den nya meningen. Det *första* är att lagstiftaren gått ett steg för långt genom att ange riktlinjer för hur domstolarna ska tillämpa en bestämmelse. Många menar att lagstiftaren genom förarbetena inkräktar på domstolarnas maktutövning, vilket går emot den befintliga lagstiftningstraditionen. Det *andra* problemområdet avser de märkliga tröskeeffekter som kan uppstå vid en ordagrann tillämpning av riktlinjerna för de höjda straffvärdena i motiven. Det innebär bland annat att straffminimum inte kan användas om inte förmildrande omständigheter föreligger. Det leder också till att ett ”glapp” uppstår eftersom en gärning vars straffvärde tidigare ansågs motsvara sex och sju månaders fängelse istället ska bedömas vara åtta månaders fängelse. En annan märklig effekt är

---

¹⁵⁹ Brå 2014:6, s. 45-46.

¹⁶⁰ Brå 2014:6, s. 46-48.

att det under vissa förutsättningar kan gå emot de grundläggande reglerna om överlappande straffskalor när ett brott av normalgraden får ett straffvärde som ligger inom ett grovt brotts straffskala. Det *tredje* och sista problemområdet avser att domstolarna för att kunna tillämpa riktlinjerna först måste göra en bedömning av straffvärdet enligt *tidigare* gällande rätt. Därefter kan de uppvärdera straffvärdet i enlighet med riktlinjerna. Detta skapar problem när bestämmelsen används en längre tid från reformen. Det blir då svårare att relatera till hur bedömningen skulle ha gjorts tidigare.

Författarna till artikeln *Straffvärdebedömningen av allvarliga våldsbrott* menar att dessa problem får lösas genom att tolka lagstiftarens motiv som att riktlinjerna inte är bindande för domstolarna. Istället ska de ses som en uppmaning till domstolarna att straffvärdebedömningen vid allvarliga våldsbrott måste tas på allvar. Domstolarna ska ha en skärpt syn avseende dessa. De menar, liksom HD uttrycker, att det inte kan ha varit lagstiftarens avsikt att ändra de grundläggande reglerna om straffvärdebedömningen.

5 Ändrade straffskalor 2013

5.1 Inledning

2010 års reform av 29 kap. 1 § 2 st. BrB tog som tidigare nämnts sikte på många allvarliga våldsbrott, däribland grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning. Den 1 juli 2013 trädde ett höjt straffminimum ikraft avseende dessa två brott.¹⁶¹ I detta avsnitt besvaras den tredje underfrågan i avsnitt 1.2; hur har den nya meningen i 29 kap. 1 § 2 st. BrB behandlats vid ändringen av straffskalan för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning? Detta görs utifrån två olika aspekter; dels hur meningen behandlats i *motiven* till ändringen av straffskalan, dels hur meningen behandlats vid domstolarnas *tillämpning* av straffskalan.

I den första delen av avsnittet redogörs för den första aspekten. Detta görs i syfte att utreda på vilket sätt förarbetena tagit hänsyn till reformen 2010. I den andra delen betraktas den andra aspekten. Där redogörs för en rättsfallsstudie av underrätters avgöranden med den nya straffskalan. Detta avser att utreda på vilket sätt tingsrätterna tagit sig an den nya straffnivån i förhållande till 2010 års reform, och visar därmed på domstolarnas tillämpning. Eftersom Brå genomfört intervjuer om 2010 års reform, och dessa således kunnat presenteras ovan i avsnitt 4.6, har det inte funnits anledning att företa egna. Brå:s intervjuer bidrar med viktiga åsikter från rättsaktörerna, framförallt domare. Rättsfallsstudien belyser istället tingsrättsdomarens åsikter genom dennes domskäl, och bidrar med gällande rätt ”i faktisk mening” (se avsnitt 1.4.2), till skillnad från intervjuerna.

5.2 Motiven

Den av regeringen tillsatta *Fridskränkingsutredningen* behandlade i SOU 2011:85 – *Fridskränkingsbrotten och egenmäktighet med barn* bland annat frågan om straffskalan för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning¹⁶² skulle ändras. Deras slutsats var att så inte borde ske, eftersom de ansåg straffskalan vara väl avvägd (från sex månader till sex års fängelse).¹⁶³ Utredningen menade att en höjning av straffminimum förvisso skulle ligga i linje med synen i 2010 års reform om samhällets skärpta syn på allvarliga våldsbrott (se avsnitt 3.2.2 samt 3.3.1). De anförde dock att straffskalan måste möjliggöra bedömningar som upprätthåller kraven om proportionalitet och ekvivalens i de enskilda fallen. Många av de gärningar som blir aktuella för fridskränkingsbrotten har var för sig förhållandevis lågt straffvärde (ibland till och med enbart böter).

---

¹⁶¹ SFS 2013:367, se 4 kap. 4 a § BrB.

¹⁶² 4 kap. 4 a § BrB.

¹⁶³ SOU 2011:85, s. 117.

Utredningen menade att utrymme för en korrekt bedömning av straff måste föreligga även för dessa. Eftersom de aktuella brotten kan se mycket olika ut ansåg de således att det inte var ändamålsenligt att höja straffminimum. Dessutom hänvisades till den nya meningen i 29 kap. 1 § 2 st. BrB som bidragande till en redan höjd straffnivå.¹⁶⁴

Regeringen var av en annan åsikt än Fridskränkningensutredningen. De föreslog ett höjt minimistraff för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning till lägst nio månaders fängelse i prop. 2012/13:108 – *Förstärkt straffrättsligt skydd vid grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning*.¹⁶⁵ Regeringen framhöll att den nya meningen i 29 kap. 1 § 2 st. BrB förvisso var ämnad att bidra till högre straff än tidigare, men att brottstypens allvar även måste återspeglas i straffskalan. Med detta menade regeringen att de faktiska verkningarna av 2010 års reform inte var av relevans vid bedömningen av ett höjt straffminimum. Straffminimum måste ändå uttrycka allvaret på den lägsta nivån.¹⁶⁶ Avseende Fridskränkningensutredningens argument för att inte höja straffskalan framhöll regeringen:

”Även i de fall fridskränkingsbrottet utgörs av gärningar som var för sig framstår som förhållandevis lindriga är det, när det gäller gärningar som ingår i ett mönster som sammantaget leder till att den kränkta personen bryts ner, tveksamt om brottet verkligen kan anses vara påtagligt mindre allvarligt än ett enstaka fall av t.ex. grov misshandel.”¹⁶⁷

Således förespråkade regeringen en ändring av minimistraffet till nio månaders fängelse. Det påpekades dessutom att det vid straffvärdebedömningen särskilt ska beaktas om gärningen inneburit ett allvarligt angrepp mot liv eller hälsa eller trygghet till person i enlighet med 29 kap. 1 § 2 st. andra meningen BrB.¹⁶⁸

Lagförslaget antogs i riksdagen, och det höjda straffminimumet trädde i kraft den 1 juli 2013.¹⁶⁹

5.3 Rättsfallsstudie

5.3.1 Urval och förutsättningar

Syftet med den nu presenterade rättsfallsstudien är att utreda gällande rätt i ”faktiskt mening” (se avsnitt 1.4.2). Detta för att se om det finns eventuella erfarenheter att dra av de i tingsrätterna avgjorda målen om hur 29 kap. 1 §

---

¹⁶⁴ SOU 2011:85, s. 130-134.

¹⁶⁵ Prop. 2012/13:108, s. 4.

¹⁶⁶ Prop. 2012/13:108, s. 17-18.

¹⁶⁷ Cit. Prop. 2012/13:108, s. 18.

¹⁶⁸ Prop. 2012/13:108, s. 22.

¹⁶⁹ SFS 2013:367.

2 st. andra meningen kan tillämpas i förhållande till den nya straffskalan för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning. Studiens metod är kvalitativ (se avsnitt 1.4.2) och de utvalda fallen studeras därför utifrån dess domskäl. De används inte för en kvantitativ studie med statistik som resultat.

Rättsfallen är först och främst utvalda genom tingsrätternas geografiska läge. Det är domar från tingsrätterna i Stockholms, Västra Götalands samt Skåne län som studeras. Detta grundar sig på avsikten att få en spridning över landet samt att täcka in de tre största städerna. Samtliga tingsrätter som på Sveriges Domstolars hemsida¹⁷⁰ anges tillhöra dessa tre län har kontaktats. Kontakten har skett med en önskan om målförteckning över avgjorda mål för brott mot person som avslutats genom dom under perioden 1 juli 2014 till 31 december 2014 (mer om valet av tidsrummet, se avsnitt 1.4.2). Urvalet från listan på begärda domar är därefter gjord utifrån de huvudbrott som anges, där grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning varit de eftersökta. I målförteckningar anges brottsrubricering för behandlat brott, samt i de fall fler brott förekommer, ”m.m.”. Detta innebär att det kan ha avgjorts mål där grov fridskränkning alternativt grov kvinnofridskränkning varit innefattade i ”m.m.” utan att jag begärt att få del av domen. Denna avgränsning har dock, som läsaren måste förstå, varit nödvändig av rent praktiska skäl.

Jag har således begärt att ta del av samtliga domar som uppfyller ovan nämnda kriterier. Utifrån dessa har sedan ytterligare avgränsningar gjorts. Fall som är avgjorda under det angivna tidsintervallet, men där enbart den gamla straffskalan för de angivna brotten tillämpas, är inte av intresse och har således valts bort (eftersom studien ska undersöka hur domstolen ser på förhållandet mellan den *nya* straffskalan och 29 kap. 1 § 2 st. andra meningen BrB). Fall som däremot innefattar enskilda gärningar från såväl innan som efter den nya straffskalans ikraftträdande har studerats. Detta eftersom domstolen i de fallen haft att ta hänsyn till båda straffskalorna. I de fall den tilltalade friats från åtalet om grov fridskränkning alternativt grov kvinnofridskränkning har målet också valts bort. Domstolen har i fall där skulden inte styrks inte heller anledning att diskutera straffvärdet. Härutöver har mål där domstolen trots att den tilltalade dömts för brottet inte haft anledning att ange straffvärde också valts bort, till exempel i fall där den tilltalades påföljd bestämts till rättspsykiatrisk vård¹⁷¹ eller skyddstillsyn som inte förenats med samhällstjänst¹⁷² eller behandlingsplan¹⁷³.

Samtliga avgränsningar ovan har resulterat i att studien omfattar 33 stycken domar, varav sju från Stockholms län, elva från Västra Götalands län samt fem från Skåne län. En uppställning över dessa finns i rättsfallsförteckningen samt i tabellen nedan.

---

¹⁷⁰ Sveriges Domstolars hemsida.

¹⁷¹ Se 31 kap. 3 § BrB.

¹⁷² Se 28 kap. 2a § 2 st. BrB.

¹⁷³ Se 28 kap. 6a § BrB samt 30 kap. 9 § 2 st. 3 p. BrB.

5.3.2 Tabell

I tabellen nedan anges de mål som omfattas av rättsfallsstudien efter ovan angivna avgränsningar. De är sorterade efter länen där målen från Stockholms län först presenteras i tingsrätternas bokstavsordning, därefter Göteborgs län och sist Skåne län. Uppställningen av målen inom varje tingsrätt baseras på kronologisk ordning efter tiden för domen. Förutom angivande av brott som den tilltalade dömts för redovisas det (eventuellt) angivna straffvärdet samt det slutliga straffet. I de fall den tilltalade dömts till annan påföljd än fängelse har det alternativa fängelsestraffet angivits genom benämningen ”om fängelse hade valts”. De fall som resulterat i straffvärde eller slutligt straff om nio månaders fängelse (minimistraffet) har markerats i tabellen. Detta har gjorts i syfte att lättare identifiera dem när resultatet av studien presenteras i avsnitt 5.3.3.

Mål	Brott som den tilltalade döms för	Angivet straffvärde	Slutligt straff
Attunda B 5498-14	Grov kvinnofridskränkning	10 månader	10 månader
Attunda B 6068-14	Grov kvinnofridskränkning	”Något under ett års fängelse”	10 månader
Attunda B 5720-14	Grov fridskränkning	2 år 4 månader	1 år 10 månader
Nacka B 3281-14	Grov kvinnofridskränkning, skadegörelse	10 månader	Om fängelse hade valts: 10 månader
Nacka B 2655-13	Grov fridskränkning, skadegörelse (2 tillfällen), våldtäkt, ringa narkotikabrott (4 tillfällen)	1 år 2 månader	1 år 2 månader
Nacka B 5272-14	Misshandel (3 tillfällen), grov kvinnofridskränkning	1 år	1 år
Solna B 6340-14	Grov kvinnofridskränkning		9 månader
Solna B 7824-14	Misshandel, grov kvinnofridskränkning	9 månader	Om fängelse hade valts: 9 månader
Solna B 6923-14	2 fall av grov fridskränkning		Om fängelse hade valts: 1 år 6 månader
Solna B 1949-14	Grov fridskränkning	9 månader	Om fängelse hade valts: 9 månader
Södertörn B 1262-14	Grov fridskränkning, egenmäktigt förfarande (2 tillfällen)		9 månader

Södertörn B 10628-14	Grov kvinnofridskränkning, våldtäkt		2 år 3 månader
Södertörn B 12893-14	Grov fridskränkning, grov olovlig körning, narkotikabrott, ringa narkotikabrott (2 tillfällen), brott mot knivförbudslagen	1 år 2 månader	1 år 2 månader
Södertörn B 6381-14	Grov kvinnofridskränkning, ofredande, egenmäktigt förfarande	1 år	Om fängelse hade valts: 1 år
Södertörn B 9280-14	Grov kvinnofridskränkning, grov fridskränkning (2 tillfällen)	2 år	2 år
Södertörn B 8005-14	Grov kvinnofridskränkning, våldtäkt (2 tillfällen), sexuellt tvång, sexuellt ofredande, åverkan, grovt barnpornografibrott		4 år 6 månader
Södertörn B 15915-14	Grov kvinnofridskränkning		<u>9 månader</u>
Alingsås B 1002-14	Grov fridskränkning	1 år	1 år
Alingsås B 1463-14	Grov fridskränkning, misshandel	<u>9 månader</u>	Om fängelse hade valts: <u>9 månader</u>
Borås B 2013-14	Grov fridskränkning (3 tillfällen), grov kvinnofridskränkning, olaga hot (2 tillfällen), övergrepp i rättssak, ringa narkotikabrott, bilbältesförseelse, ringa dopingbrott	2 år 6 månader	2 år 6 månader
Borås B 2284-14	Gärningsperson 1: grov fridskränkning (2 tillfällen); gärningsperson 2: grov fridskränkning (2 tillfällen)	Gärningsperson 1: 1 år; gärningsperson 2: 2 år	Gärningsperson 1: 1 år; gärningsperson 2: 2 år
Göteborg B 8680-14	Grov fridskränkning		1 år

Göteborg B 9988-14	Grov kvinnofridskränkning		<u>9 månader</u>
Göteborg B 10096-14	Grov kvinnofridskränkning, olaga hot, hot mot tjänsteman, ringa narkotikabrott (3 tillfällen), brott mot knivförbudslagen, ringa brott mot vapenlagen	10 månader	10 månader
Göteborg B 11800-14	Grov kvinnofridskränkning	1 år	1 år
Göteborg B 11305-14	Grov kvinnofridskränkning		<u>9 månader</u>
Göteborg B 13532-14	Grov kvinnofridskränkning	6 månader	Om fängelse hade valts: 6 månader
Göteborg B 12192-14	Grov kvinnofridskränkning	1 år	1 år
Helsingborg B 5563-14	Grov kvinnofridskränkning	<u>9 månader</u>	Om fängelse hade valts: 6 månader
Hässleholm B 858-14	Grov kvinnofridskränkning	<u>9 månader</u>	<u>9 månader</u>
Hässleholm B 611-14	Grov fridskränkning	1 år 3 månader	1 år 3 månader
Kristianstad B 1898-14	Grov kvinnofridskränkning	<u>9 månader</u>	<u>9 månader</u>
Malmö B 9419-14	Grov kvinnofridskränkning	<u>9 månader</u>	<u>9 månader</u>

5.3.3 Resultat

Innan resultatet av rättsfallsstudien presenteras ska påpekas att det vid analysen av rättsfallen är ofrånkomligt att inte föra egna resonemang och dra egna slutsatser. Vid en självständig studie måste olika tankegångar illustreras för att nå ett resultat. Läsaren bör dock vara medveten om att dessa resonemang och det slutliga resultatet är författarens egna.

Syftet med rättsfallsstudien är, som tidigare redogjorts för, att utreda om det finns några erfarenheter att dra av hur tingsrätterna behandlat 29 kap. 1 § 2 st. andra meningen BrB i förhållande till den nya straffskalan. Studien är avsedd att bidra till svaret på den huvudsakliga frågeställningen för uppsatsen genom att visa som exempel på hur tingsrätterna tar sig an problemet med ett höjt straffminimum, om den nya meningen i 29 kap. 1 § 2 st. BrB då kan tillämpas, och i så fall hur.

Vid en genomgång av rättsfallen som är aktuella för studien framgår att tingsrätterna är ytterst fåordiga avseende bedömningen av straffvärde. Av de 33 domar jag studerat har domstolen enbart i ett av fallen ens nämnt 29 kap. 1 § 2 st. BrB.¹⁷⁴ Då hänvisas inte ens till den nya meningen, utan till stycket i sin helhet. Tingsrätterna har i de övriga fallen inte nämnt bestämmelsen, och inte heller angivit på vilket sätt de fastställt det konkreta straffvärdet i de enskilda målen. De har i samtliga fall enbart konstaterat vad de bedömer straffvärdet vara, alternativt inte angivit ett sådant straffvärde alls. I fall som de sistnämnda har enbart det slutliga straffet angivits.

Eftersom tingsrätterna inte motiverat de valda straffvärdena i de enskilda fallen går det heller inte att se om de identifierat ett problem med förhållandet mellan ett höjt straffminimum och motivuttalandena om bestämda riktlinjer avseende straffvärdehöjningen 2010. Det får anses finnas ett problem i att tingsrätterna i sina domar inte visar det resonemang som leder fram till det konkreta straffvärdet. Det går inte att kontrollera vad som beaktats. Här ska återerinnras om den ganska långa process som illustrerats i avsnitt 2.4.3 och som domstolen har att företa vid fastställande av straffvärde. Processen innefattar flera steg. Trots detta har tingsrätterna i de studerade domarna inte redovisat något av dessa. Denna fråga om bristen på motivering är förvisso viktig, men frågan lämnas därhän och berörs inte närmre med hänsyn till uppsatsens syfte.

Trots tingsrätternas brist på motivering vid bestämmandet av straffvärde kan vissa slutsatser ändå anses rimliga utifrån de studerade fallen. Speciellt viktiga är de fall som uppfyller samtliga nu nämnda kriterium; tingsrätterna har i princip enbart haft ett brott att döma för (antingen grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning), samtliga eller majoriteten av gärningarna har begåtts i tiden för den nya straffskalan samt straffvärdet har bestämts till det nya straffminimumet (nio månaders fängelse). Dessa kriterier uppfylls i elva av de fall som studerats (dessa är markerade i tabellen ovan).¹⁷⁵ Av 33 domar har tingsrätterna således i en tredjedel av fallen valt det nya straffminimumet. Trots att tingsrätterna inte motiverat hur de bestämt straffvärdena är det, enligt min uppfattning, en högst rimlig slutsats att de inte uppvärderat straffvärdet med cirka två månader i enlighet med riktlinjerna till den nya meningen (se avsnitt 3.3.2). Detta kan dock enbart sägas med en reservation. Det är nämligen möjligt att tingsrätterna startat med straffvärdet på straffminimum och sedan uppvärderat det i enlighet med de nämnda motiven (två månader). De kan därefter ha tagit ner det till straffminimum igen på grund av till exempel förmildrande omständigheter (29 kap. 3 § BrB) eller brottsinterna omständigheter som verkar i förmildrande riktning (se de olika stegen vid bestämmande av straffvärde i

---

¹⁷⁴ Attunda tingsrätt B 5498-14.

¹⁷⁵ Solna tingsrätt B 6340-14, 1949-14 samt B 7824-14; Södertörns tingsrätt B 1262-14; Alingsås tingsrätt B 1463-14; Göteborgs tingsrätt B 9988-14 samt B 11305-14; Helsingborgs tingsrätt B 5563-14; Hässleholms tingsrätt B 858-14; Kristianstads tingsrätt B 1898-14; Malmö tingsrätt B 9419-14.

avsnitt 2.4.3). Att så har skett i en tredjedel av fallen utan att tingsrätterna angivit sådana omständigheter, framstår dock inte som troligt.

Enligt de nyss nämnda motiven ska alltså en höjning av straffvärdet generellt ske med cirka två månader för de gärningar som anses ha ett straffvärde motsvarande straffminimum om nio månader. Genom att lägga fokus på just ordet *cirka* finns en möjlighet att en sådan höjning har skett (utan att det direkt angivits i domen) i tio av de studerade fallen.¹⁷⁶ I dessa fall har straffvärdet eller, i de fall straffvärdet inte angivits, det slutliga straffet bestämts vara antingen tio månaders eller ett års fängelse. Observera att det endast är *möjligt* att domstolen genomfört en straffvärdehöjning med hjälp att den nämnda meningens. Vissa faktorer i fallen talar nämligen emot att straffvärdet inte befinner sig på straffminimum enbart med hänsyn till riktlinjerna. En sådan faktor är att gärningspersonen i vissa av dessa fall dömts för fler brott än grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning.¹⁷⁷ Straffvärdet för den sammanlagda brottsligheten är därmed rimligtvis högre just på grund av att straffet omfattar flera brott. En annan faktor kan vara de särskilda omständigheterna i vissa fall. Ett av fallen avser till exempel grov fridskränkning som riktas mot en fjorton år gammal dotter,¹⁷⁸ vilket troligen påverkat straffvärdet på annat sätt än genom riktlinjerna. En annan rimlig slutsats är också att gärningarna i de nämnda fallen faktiskt har ett högre straffvärde än de som hamnar på straffminimum utan att straffvärdehöjning skett i enlighet med det nu sagda. Detta kan som sagt inte kontrolleras eftersom tingsrätterna inte motiverat ställningstagandena i processen för straffvärdebedömningen.

Sammanfattningsvis kan sägas att eftersom domstolarna inte angett hur de kommit fram till straffvärdet kan inga säkra slutsatser dras. Det får dock sägas vara mycket som talar för att tingsrätterna i regel inte tillämpar riktlinjerna till den nya meningens sedan införandet av det nya straffminimumet. Detta speciellt utifrån att en tredjedel av de studerade fallen har ett straffvärde motsvarande straffminimum. I vilken omfattning tingsrätterna tillämpat riktlinjerna på tidigare straffminimum får lämnas osagt.

5.4 Sammanfattning

Den 1 juli 2013 trädde nytt straffminimum om nio månaders fängelse ikraft för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning. Syftet med detta avsnitt har varit att besvara den tredje underfrågan, om hur 29 kap. 1 § 2 st. andra meningens BrB behandlats vid denna ändring. I avsnittets inledning

---

¹⁷⁶ Attunda tingsrätt B 6068-14 samt B 5498-14; Nacka tingsrätt B 3281-14 samt B 5272-14; Södertörns tingsrätt B 6381-14; Alingsås tingsrätt B 1002-14; Göteborgs tingsrätt B 10096-14, 11800-14, B 12192-14 samt B8680-14.

¹⁷⁷ Se Nacka tingsrätt B 5272-14 samt B 3281-14; Södertörns tingsrätt B 6381-14; Göteborgs tingsrätt B 10096-14.

¹⁷⁸ Alingsås tingsrätt B 1002-14, där straffvärdet bestämdes motsvara ett års fängelse.

har angivits att detta görs utifrån två olika aspekter, dels utifrån motiven till den nya straffskalan, dels utifrån domstolarnas tillämpning av denna.

Avseende motiven angav regeringen i propositionen att den nya meningen i 29 kap. 1 § 2 st. BrB förvisso redan ska bidra till högre straff för de aktuella brotten, men att denna syn också ska återspeglas i straffskalan. Således lade regeringen fram förslag om höjt straffminimum som sedermera antogs i riksdagen. Regeringen menade även att det också fortsättningsvis vid straffvärdebedömningen särskilt ska beaktas om gärningen inneburit ett allvarligt angrepp mot liv, hälsa eller trygghet till person. Detta innebär att regeringen uttryckligen angivit att 29 kap. 1 § 2 st. andra meningen BrB ska vara fortsatt tillämplig även efter den nya straffskalans ikraftträdande.

Vad sedan avser den andra aspekten, tillämpningen, har en rättsfallsstudie genomförts. Studien är utförd i syfte att se hur tingsrätterna behandlat förhållandet mellan det höjda straffminimumet och den i uppsatsen aktuella meningen. Detta är avsett att bidra till svaret på den huvudsakliga frågeställningen på ett exemplifierande och erfarenhetsbaserat sätt. Utifrån studien kan konstateras att tingsrätterna är ytterst fåordiga avseende bestämmandet av straffvärde i de enskilda fallen. I de fall det konkreta straffvärdet anges framkommer ingen motivering. Det framgår således inte hur tingsrätterna resonerat i frågan om 29 kap. 1 § 2 st. andra meningen BrB ställt till problem, eller om den särskilt beaktats överhuvudtaget. Tittar man närmre på rättsfallen går dock att se att det nya straffminimumet angivits som straffvärde eller slutligt straff i en tredjedel av fallen. Detta illustrerar klart att tingsrätterna inte, i varje fall inte i dessa fall, utökat värdet med cirka två månader som motiven till 29 kap. 1 § 2 st. andra meningen BrB anger som riktlinje för straffvärdehöjning. I de tio fall där straffvärdet motsvaras av en höjning med *cirka* två månader (tio månader alternativt ett år) framkommer faktorer som talar för att höjningen inte skett med grund i de angivna riktlinjerna. Således talar även detta för att tingsrätterna inte tillämpat dessa. Mer om resultatet och dess betydelse för frågeställningen behandlas i analysen (se avsnitt 7.2.3).

6 Förslag till ändrade straffskalor 2014

6.1 Inledning

I detta avsnitt besvaras den fjärde och sista underfrågan som formulerats i avsnitt 1.2, det vill säga; hur motiveras förslagen som läggs fram i SOU 2014:18, och hur är 29 kap. 1 § 2 st. andra meningen BrB avsedd att tillämpas i förhållande till dessa?

I avsnittet behandlas förslaget från *Utredningen om skärpta straff för allvarliga våldsbrott* om höjda straffminimum i straffskalor för flertalet allvarliga våldsbrott. För att besvara den första satsen i den ovan angivna frågan behandlas i den första delen utredningens uppdrag. Detta följs av skälen för höjda straffskalor, och sedan förslaget för dessas utformning. Sist, för att besvara hur 29 kap. 1 § 2 st. andra meningen BrB är avsedd att tillämpas i förhållande till förslagen, behandlas hur utredningen menar att domstolarna ska förhålla sig till 2010 års reform.

6.2 Uppdraget

Den 14 mars 2013 tillsattes *Utredningen om skärpta straff för allvarliga våldsbrott* som på uppdrag av regeringen hade att överväga och föreslå ändringar av straffskalorna för vissa allvarliga våldsbrott. Detta i syfte att åstadkomma en höjd straffnivå.¹⁷⁹

I direktivet från regeringen till utredningen framgick att reformen 2010 avseende straffvärdebedömningen alltså skulle behållas eftersom denna syftade till en generell ökning av straffen för allvarliga våldsbrott. Dock ansåg regeringen att det kunde ifrågasättas om den skärpta synen på allvarliga våldsbrott som skett i samhället i tillräcklig mån avspeglades genom reformen. Regeringen menade att det således fanns skäl att utreda ändringar i straffskalorna för enskilda allvarliga våldsbrott, istället för att inrikta sig på det befintliga utrymmet i respektive straffskala som gjordes i 2010 års reform. Bedömningen om ändringar i de respektive straffskalorna skulle ha sin utgångspunkt i att det ska föreligga proportion mellan brotten och dess allvar, samt att straffskalorna ska stå i proportion till straffnivåerna för andra brott.¹⁸⁰

Utredningens arbete resulterade i betänkandet SOU 2014:18 – *Straffskalorna för allvarliga våldsbrott* som överlämnades till regeringen i

---

¹⁷⁹ SOU 2014:18, s. 3.

¹⁸⁰ Kommittédirektiv 2013:30, s. 3-4.

mars 2014, och innehöll bland annat förslag på flera ändrade straffminimum i brottstypernas straffskalor; grovt olaga hot och grovt olaga tvång (från sex till nio månaders fängelse), grov misshandel och grov utpressning (från ett till ett år och sex månaders fängelse), grovt rån och synnerligen grov misshandel (från fyra till fem års fängelse) samt dråp (från sex till åtta års fängelse).¹⁸¹ Skälen till förslagen behandlas nedan.

6.3 Skälen för ändrade straffskalor

Utredningen hänvisade tillbaka till reformen 2010, eftersom de menade att dennas resultat var av betydelse för den fråga de hade att ta ställning till. De refererade till Brå:s utvärdering av reformen (se avsnitt 4.6), där svårigheterna att konstatera eventuell ökning av straffen i majoriteten av brottstyperna framhölls. Däremot kunde konstateras att reformen fått ett betydande genomslag avseende de allvarigare fallen av misshandel, dråp samt mord (här hänvisade utredningen även till HD:s praxis).¹⁸²

När utredningen konstaterat det ovan sagda redovisade de sina utgångspunkter, nämligen proportionalitet och ekvivalens. Av detta följde enligt utredningen att förutsättningen för straffhöjning är bedömningen av brottens svårhet. Liksom Straffnivåutredningen påpekade menade utredningen att det inte finns stöd för att höjt straff bidrar till minskad brottslighet. Däremot menade de att det finns andra skäl som talar för att skärpa straffen, bland annat den förändrade samhällssynen på allvarliga våldsbrott. Denna medför ökad klandervärdhet för de aktuella brotten. Utredningen hänvisade i övrigt till Straffnivåutredningens utgångspunkter (se avsnitt 3.2.1 samt 3.2.2) då det förflutit kort tid mellan de båda utredningarna. De var således av uppfattningen att de då anförda resonemangen fortfarande var giltiga och borde ligga till grund för bedömningen av ändringar av straffskalorna.¹⁸³

Vidare hänvisade utredningen till att straffskalorna uttrycker brottstypernas abstrakta värde. Domstolarna är i sin bedömning av det konkreta straffvärdet enbart bunden av den i lagen fastställda straffskalan och de generella reglerna i BrB avseende påföljd och straffmätning. Förarbeten kan visserligen vara vägledande för domstolen, men inte bindande. Eftersom reformen 2010 vid tiden för utredningen ännu inte lett till de resultat den var avsedd att uppnå, menade utredningen att lagstiftaren nu är tvungen att välja en annan väg, i det här fallet en översyn av straffskalorna. De var av uppfattningen att en höjning av det abstrakta straffvärdet på ett mer direkt sätt ska påverka domstolarnas bedömning av det konkreta straffvärdet.¹⁸⁴

---

¹⁸¹ SOU 2014:18, s. 11.

¹⁸² SOU 2014:18, s. 121-122.

¹⁸³ SOU 2014:18, s. 135-139.

¹⁸⁴ SOU 2014:18, s. 139-140.

Avseende förändrade straffskalors möjligheter att uppnå det avsedda resultatet anförde utredningen vidare:

”Oavsett vilka aspekter man lägger på den lagstiftningsteknik som valdes 2010 kan det inte bortses från att förändrade straffskalor typiskt sett uppfattas som ett tydligare sätt att markera en skärpt syn på allvarliga våldsbrott. Förändringar av straffskalorna torde också vara i systematiskt hänseende enklare att hantera i rättstillämpningen än förändrade utgångspunkter för att fastställa straffvärde.”¹⁸⁵

Utredningen identifierade dock även negativa aspekter med att höja straffskalorna för brotten. De menade att det kan uppstå osäkerhet för domstolarna vid tillämpningen av höjda minimistraff. Det kan resultera i att straffmätningen i de enskilda fallen hamnar i den nedre delen av straffskalan. Detta skulle direkt strida mot avsikterna med 2010 års reform som bland annat syftade till att få en större spridning inom de tillämpliga straffskalorna. Dessutom kan en ändring av minimistraffen riskera att domstolarna väljer att placera den enskilda gärningen i den lägre av brottsrubriceringarna. Utredningen konstaterade dock att sådana nu identifierade negativa aspekter av ny lagstiftning är vanliga. De kan således inte ensamma tala emot en reform av det aktuella slaget. Därför menade de att det finns skäl att ändra straffskalorna.¹⁸⁶

6.4 Utformningen av förändrade straffskalor

För att åstadkomma en höjd straffnivå menade utredningen att det är viktigare att höja straffskalans straffminimum än dess maximum. Detta bland annat eftersom de flesta brott som begås är hänförliga till den nedre delen av straffskalan. Den övre delen är reserverad för de svåraste brotten. Det abstrakta straffvärdet bestäms av såväl minimistraffet som maximistraffet, vilket medför att även en ändring av det sistnämnda skulle ge uttryck för ett höjt abstrakt straffvärde. Av det tidigare nämnda skälet skulle detta dock i praktiken inte ge samma ändamålsenliga resultat. Skäl hänförliga till överlappning av straffskalor talar också för att straffminimum bör höjas istället för straffmaximum. Som tidigare gått att utläsa i denna uppsats (se avsnitt 2.4.1) ska domstolen inte bestämma ett konkret straffvärde som är högre än den grövre gradens straffminimum. Detta innebär att det i praktiken inte utdöms högre straff för ett brott än nästa grads straffminimum. Utredningen illustrerar detta med grov misshandel (straffskalan är minst ett och högst sex års fängelse¹⁸⁷) och synnerligen grov misshandel (straffskalan är minst fyra och högst tio års fängelse¹⁸⁸) som har överlappande straffskalor. Straffskalan för grov misshandel slutar i

---

¹⁸⁵ Cit. SOU 2014:18, s. 140.

¹⁸⁶ SOU 2014:18, s. 142.

¹⁸⁷ 3 kap. 6 § 1 st. BrB.

¹⁸⁸ 3 kap. 6 § 2 st. BrB.

praktiken på fyra års fängelse, där synnerligen grov misshandels straffskala börjar. Det är således mer ändamålsenligt att höja straffminimum för synnerligen grov misshandel än att höja straffmaximum för grov misshandel när syftet är att åstadkomma en höjd straffnivå för grov misshandel. Mindre överlappande straffskalor resulterar således i att en större del av straffskalan kan användas.¹⁸⁹

Utformningen av förändrade straffskalor måste upprätthålla kraven på proportionalitet och ekvivalens, vilket innebär att en jämförelse med andra brottstyper också måste göras. Ytterligare krav ställs av att för stora förändringar inte bör ske, eftersom det kan motverka stabilitet och långsiktighet. Med dessa utgångspunkter föreslog utredningen följande ändringar för de brott som kräver en ökad straffnivå. Minimistraffet bör höjas med tre månader för de brott med sex månaders fängelse som minimistraff, sex månader för de brott med ett års minimistraff, ett år för de brott med två år eller mer som minimistraff samt två år för de brott med sex år eller mer.¹⁹⁰ De brott som är aktuella för en höjning av minimistraffen, och således omfattas av utredningens förslag, angavs i avsnitt 6.1. Närmre om övervägningen för de respektive brottstyperna beskrivs inte här, då uppsatsen inte har för avsikt att behandla de specifika brotten.

6.5 Förhållandet till 2010 års reform

Utredningen gjorde följande bedömning avseende reformen från 2010 och dess förhållande till de nu föreslagna höjda straffskalorna:

”De förändringar av straffvärdebedömningen som avsågs med ändringen i 29 kap. 1 § andra stycket brottsbalken är i allt väsentligt relevanta även efter de justeringar av straffskalorna som vi föreslår. Detta gäller dock inte de specifika uttalanden om höjda straffnivåer som gjordes i samband med 2010 års reform och inte heller den förskjutning mellan de olika graderna av brott som Högsta domstolen beskrivit och tillämpat i sin praxis.”¹⁹¹

Utredningen menade vidare att direktiven från regeringen för den nu aktuella utredningen inte klart angav i vilket syfte den skulle genomföras, och inte heller vilket förhållande de nya straffskalorna ska ha till 2010 års reform. Ett rimligt alternativ är att de förändrade straffskalorna ska verka som ett ytterligare lagstiftningsförsök med avsikt att ge genomslag till de höjda straffnivåerna som 2010 års reform syftade till. Det andra alternativet är att de ändrade straffskalorna istället ska betraktas som en ytterligare skärpning av straffen för allvarliga våldsbrott, *utöver* ändringen i 29 kap. 1 § 2 st. BrB som genomfördes 2010.¹⁹²

---

¹⁸⁹ SOU 2014:18, s. 142-143.

¹⁹⁰ SOU 2014:18, s. 144-145.

¹⁹¹ Cit. SOU 2014:18, s. 211.

¹⁹² SOU 2014:18, s. 211-212.

Utredningen ansåg i vart fall att de riktlinjer som angavs i motiven till den nya meningen blir överspelade genom nya straffskalor. Dessutom menade utredningen att den gradförskjutning HD i NJA 2011 s. 89 (se avsnitt 4.5) tolkat måste ingå i reformen 2010, inte längre kan gälla när straffskalorna ändras. En domstol bör enligt utredningen inte tillämpa 2010 års reform på gränsdragningen mellan dessa brott. Istället bör till exempel misshandel av normalgraden i de allvarigare fallen ges ett högre straffvärde inom straffskalan, vilket möjliggörs genom höjningen av minimistraffet för grov misshandel. I övrigt menade utredningen att de andra ändringar som genomfördes genom 2010 års reform i 29 kap. 1-3 §§ BrB ska vara fortsatt tillämpliga, vilket innebär att straffmätning ska ske så att det inom straffskalan finns utrymme att ge uttryck för brottets svårhet i det enskilda fallet. På detta vis ska inte fler domar stanna vid straffminimum, utan straffskalornas omfång ska utnyttjas.¹⁹³ Avseende de brott vars straffskalor inte föreslås ändras, menade utredningen att 2010 års reform ska tillämpas som tidigare.¹⁹⁴

Utredningens förslag lämnades till regeringen i mars 2014. Regeringen har, drygt ett år senare, ännu inte levererat någon proposition som redovisar inställningen till förslagen.

6.6 Sammanfattning

Så; hur motiveras då förslagen som läggs fram i SOU 2014:18, och hur är 29 kap. 1 § 2 st. andra meningen BrB avsedd att tillämpas i förhållande till dessa? För att besvara denna fråga har i avsnittet redogjorts för *Utredningen om skärpta straff för allvarliga våldsbrotts* förslag om höjda minimistraff för vissa brott.

Avseende hur förslagen motiveras ska inledningsvis påpekas att utredningen har ställt sig frågande till om regeringen genom sitt direktiv till utredningen haft för avsikt att få genomslag till 2010 års reform, så att dennas syfte uppnås, eller om avsikten varit att höja straffnivån *utöver* denna. Oavsett förespråkade utredningen en höjning av minimistraffen för ett antal allvarliga våldsbrott. Skälen till höjda minimistraff bygger utredningen på samma argument som Straffnivåutredningen framförde i reformen 2010. Utredningen framhåller dessutom att ändringar av straffskalorna, och därigenom de abstrakta straffvärdena, medför tydligare direktiv till domstolarnas värdering av straffnivåerna. Domstolen har att hålla sig inom straffskalorna, men de inte är bundna av förarbetsuttalanden.

Angående förhållandet till 2010 års reform menade utredningen att de i förarbetena angivna riktlinjerna blir överspelade avseende de brott där straffskalan nu föreslås ändras. Detsamma gäller den gradförskjutning som

---

¹⁹³ SOU 2014:18, s. 212-213.

¹⁹⁴ SOU 2014:18, s. 213.

HD ansett ingå i reformen. Övriga ändringar i straffvärdebestämmelserna menade utredningen ska vara fortsatt gällande. Dessutom uttryckte utredningen att de delar av reformen som inte ska tillämpas på de brott vars straffskalor genomgår ändringar, ska vara fortsatt tillämpliga på de brott som inte genomgår sådana.

7 Analys

7.1 Inledning

Som uppsatsens inledande meningar antyder har ämnet många aspekter som tilltalar såväl den äventyrslystne som deckarälskande, trots att det vid en första anblick inte framstår så. Även om området för uppsatsen är främst lagtekniskt slutar problemet alltid praktiskt; hur ska *domstolen* göra i det enskilda fallet med de problem som identifieras i doktrin?

I uppsatsens samtliga föregående avsnitt har de underfrågor som formulerats i avsnitt 1.2 besvarats. Föreliggande avsnitt syftar nu till att besvara den huvudsakliga frågeställningen: *Hur ska, respektive bör, den 2010 införda meningen i 29 kap. 1 § 2 st. BrB utifrån den kritik den fått, tillämpas på efterkommande ändringar i straffskalorna för allvarliga våldsbrott?* Detta görs med hjälp av de svar som följt underfrågorna i de tidigare avsnitten. Den huvudsakliga frågeställningen delas upp efter ska- och bör-satsen, där den förstnämnda har ett de lege lata-perspektiv och behandlas i avsnitt 7.2, medan den sistnämnda har ett de lege ferenda-perspektiv, och behandlas i avsnitt 7.3. Detta innebär att den första delen grundar sig på gällande rätt, så väl i sedvanlig (med utgångspunkt i rättskällevärdet) som i faktisk mening (rättsfallsstudien). I delen med de lege ferenda-perspektivet får den teoretiska utgångspunkten, det vill säga avsnitt 2, det största utrymmet som väg- och mätskäl av lämpligheten i gällande rätt.

Innan analysen påbörjas uppmanas läsaren att rekapitulera vad som framgått i resterande delar av uppsatsen genom att återgå till ”sammanfattningarna” i slutet av respektive avsnitt. Att påminnas om svaren på underfrågorna underlättar för läsaren, då dessa utgör grunden för besvarandet av den huvudsakliga frågeställningen.

7.2 Hur ska meningen tillämpas?

7.2.1 Kritiken som utgångspunkt

Denna del av analysen har som nyss nämnts ett de lege lata-perspektiv. Hur ska en domstol förhålla sig till 29 kap. 1 § 2 st. andra meningen BrB i fall med senare ändrade straffskalor? Låt säga att de i SOU 2014:18 föreslagna ändringarna i straffskalorna för allvarliga våldsbrott slutligen antas av riksdagen; är den nya meningen då tillämplig på dessa enligt gällande rätt? Hur ska den i så fall tillämpas?

Som framgår av den huvudsakliga frågeställningen för uppsatsen ska dessa frågor besvaras bland annat utifrån den kritik som den nya meningen fått utstå. Jag menar att kritiken främst har haft tre utgångspunkter som alla

framgår i artikeln *Straffvärdebedömningen av allvarliga våldsbrott* (se avsnitt 4.3) och verifieras av andra kritiker. Dessa problemområden är att lagstiftaren inkräktat på domstolens dömande makt, att det kan uppstå märkliga tröskeeffekter samt att det i det långa loppet blir svårt att tillämpa riktlinjerna. Det sistnämnda då utgångspunkten för straffvärdet ska vara det straffvärde som skulle ha bestämts enligt tidigare gällande rätt. Jag menar att det främst är detta nu nämnda problemområde som gör sig särskilt aktuellt för min frågeställning och vid ändringar av straffskalorna. Problemet finns, som doktrin också anfört, redan utan att straffskalorna ändras; ska domstolen efter tio år fortfarande återgå till gällande rätt innan 1 juli 2010 och bestämma straffvärdet, för att sedan lägga på de antal månader som motiven föreskriver? Jag är av uppfattningen att frågan blir ytterligare problematisk när straffskalorna ändras; det går då inte att utgå ifrån tidigare gällande rätt, eftersom tidigare gällande rätt kanske inte ens ligger inom ramen för den nya gällande straffskalan. Och straffvärdet ska, som vi vet, bestämmas inom ramen för den tillämpliga straffskalan. Med detta vill jag illustrera att problemet blir än mer omfattande vid fall som omfattas av den frågeställning som är formulerad för uppsatsen.

7.2.2 Gällande rätt i sedvanlig mening

Med utgångspunkt i rättskälleläran bör efter lagtext, som i detta fall inte vägleder i frågan, förarbeten och rättspraxis beaktas. Det är här särskilt intressant att titta på de olika motivuttalandena till ändringen i straffskalan för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning, respektive till de föreslagna ändringarna för flera allvarliga våldsbrott i SOU 2014:18. Dessa framhåller nämligen två olika åsikter om hur 29 kap. 1 § 2 st. andra meningen BrB ska tillämpas i förhållande till de nya straffskalorna (se avsnitt 5.2 respektive 6.4). I de förstnämnda motivuttalandena som resulterat i en faktisk ändring av straffskalan för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning, uttrycker regeringen att meningen fortfarande särskilt ska beaktas, precis som tidigare. Detta får tolkas som att riktlinjerna är fortsatt gällande, det vill säga att en höjning av straffvärdet i enlighet med motiven fortfarande ska ske. Detta innebär att utgångspunkten för det konkreta straffvärdet inte bör vara nio månaders fängelse som det nya straffminimumet anger, utan snarare cirka tio månader till ett år. I SOU 2014:18 avseende ändringar i straffskalorna för flera våldsbrott anges istället att de specifika uttalandena om höjda straffnivåer inte längre ska beaktas, då de får anses överspelade i och med höjt straffminimum (för problematisering av detta, se avsnitt 7.3.1). Riktlinjerna ska dock fortfarande vara tillämpliga på de brott vars straffskala inte ändras.

Enligt min uppfattning medger regeringen genom att ge direktiv till såväl *Fridskränkingsutredningen* som *Utredningen om skärpta straff för allvarliga våldsbrott* att den valda lagstiftningstekniken till reformen 2010 inte var den mest ändamålsenliga. Såväl *Straffnivåutredningen* som regeringen angav i motiven till reformen att det inte var lämpligt att ändra de gällande straffskalorna för respektive brott, eftersom dessa redan gav

utrymme för en korrekt bedömning av det konkreta straffvärdet. Reformen var också, som beskrivits i avsnitt 3, avsedd att bidra till en ökad spridning inom de gällande straffskalorna. Motivuttalandena angav en rad olika grunder för att straffnivån skulle anses höjas, med grund i proportionalitet och ekvivalens, många av dem hänförliga till hur samhället ser på våldsbrottens allvarighet (se avsnitt 3.2.3 samt 3.3.1). De angivna grunderna anser jag dock vara mer inriktade på det abstrakta straffvärdet än det konkreta (se närmre avsnitt 7.3.2). Detta faktum, tillsammans med de övriga argument som samtliga kritiker framfört, talar för att straffskaleändringar hade varit lämpligare för att höja straffnivåerna för de aktuella brotten. Som inledningsvis angivits i denna uppsats är det inte min avsikt att vara ytterligare en i raden av kritiker av lagstiftarens val av teknik för reformen. Det är trots detta av vikt att här kommentera det. Detta eftersom jag menar att regeringen genom direktiven till de utredningar som ledde fram till en ändrad straffskala, respektive förslag till flera ändrade straffskalor, medger att de valt fel lagstiftningsmetod från början. Detta grundar jag på att de nu motiverar ändringarna av straffskalorna med att 29 kap. 1 § 2 st. andra meningen förvisso höjer straffnivån, men att den allvarigare synen på våldsbrotten *också måste återspeglas i straffskalorna*. Det var just detta som kritikerna menade redan i anslutning till 2010 års reform, och som nu även regeringen verkar ha insett. För fem år sedan menade regeringen alltså att det inte var ändamålsenligt att ändra straffskalorna för de allvarliga våldsbrotten. Tre år senare föreslogs ändå ändringar avseende grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning. Under samma tid gavs direktiv om att utreda huruvida även flera andra straffskalor, som några år innan ansågs ändamålsenliga, kanske ändå inte är det. Detta är enligt min uppfattning mycket märkligt.

Det är i anslutning till detta också intressant att notera att *Utredningen om skärpta straff för allvarliga våldsbrott* i SOU 2014:18 uppger att de inte känner till i vilket syfte regeringen givit direktiv att utreda behovet om höjda straffskalor för vissa våldsbrott. Det framgår inte om regeringen menar att en höjning av straffskalorna kan behövas för att nå det avsedda resultatet med den 2010 införda meningen, eller om höjningen ska ses som att straffnivån ska höjas ytterligare. Jag är av uppfattningen att regeringens syfte är av betydelse vid tolkningen om hur 29 kap. 1 § 2 st. andra meningen BrB ska tillämpas på de föreslagna höjningarna av straffskalorna. Om regeringen haft det förstnämnda för avsikt menar jag att det talar för att meningen inte längre ska tillämpas om straffskalornas minimum höjs. Hade regeringen istället för avsikt att ytterligare höja straffvärdet, utöver den nya meningen, talar det för att den bör vara fortsatt tillämplig. Den bör i så fall höja straffvärdet från straffminimumet i motsvarande mån som riktlinjerna förespråkar.

För att återgå till förarbetenas direkta uttalanden, om man ska tolka dessa som gällande rätt, ska alltså 29 kap. 1 § 2 st. andra meningen BrB tillämpas även på den nya straffskalan för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning. Meningen ska dock inte, enligt *Utredningen om skärpta straff för allvarliga våldsbrott*, tillämpas på de i SOU 2014:18

föreslagna ändringarna. Det ska i anslutning till detta observeras att regeringen ännu inte uttalat sig om det sistnämnda, och att det i avsaknad av regeringens syfte med direktiven inte heller går att utläsa regeringens avsikt eller framtida ställningstagande.

I rättskällevärdet är förarbetena det enda som i det här fallet hjälper oss att fastställa gällande rätt. HD har inte uttalat sig huruvida straffskalornas ändring inverkar på tillämpningen av den 2010 införda meningen. De har inte behandlat den nya straffskalan för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning. Inte heller har doktrin identifierat detta problem, som går ett steg längre ut än det som kritiserats. Vad HD och doktrin däremot har gjort är att tolka motivuttalandena till 2010 års reform, och satt dem i ett sammanhang med resterande regler om straffvärde (se avsnitt 4.5 respektive 4.3 samt 4.4). Deras slutsats har varit att det inte kan ha varit lagstiftarens avsikt att strikt styra domstolarna att ändra straffvärdet i enlighet med de angivna riktlinjerna. HD och doktrin menar alltså att de inte ska tillämpas ordagrant (se dock HD:s avgörande i NJA 2013 s. 376, där HD ordagrant följde riktlinjerna, se avsnitt 4.5), eftersom detta skulle strida mot många aspekter; främst de tre angivna problemområdena i början av detta avsnitt. Skulle det vara så som HD och doktrin menar, det vill säga att riktlinjerna inte är avsedda att strikt tillämpas, är 29 kap. 1 § 2 st. andra meningen BrB också lättare att anpassa. I så fall är meningen enbart en uppmaning till domstolarna att ta bedömningen av straffvärdet vid de allvarliga våldsbrotten på stort allvar. Vad detta rent praktiskt skulle innebära är dock diffust och svårt att se. Motiven talar ju för att domstolarna i princip ska höja straffvärdet. Om dessa inte ska tillämpas strikt så menar jag att en redogörelse för i vilken mån straffvärdet *inte* ska höjas hade varit behjälplig. En sådan har motiven dock inte lämnat.

I vilket fall som helst menar jag att vi inte kommer ifrån det faktum att förarbetena till ändringen av straffskalan, respektive förslagen till ändringarna i flera straffskalor, säger olika om huruvida 29 kap. 1 § 2 st. andra meningen BrB ska vara fortsatt tillämplig. Oavsett om tillämpningen avser strikt följande av riktlinjerna eller inte, innebär det att skillnad görs på olika brottstyper beroende av vad motiven säger.

7.2.3 Gällande rätt i faktisk mening

Det som nyss diskuterats omfattas av gällande rätt i sedvanlig mening. Sandgren menar dock att gällande rätt i faktisk mening, det vill säga hur underrätterna behandlar den juridiska frågan, också kan vara av betydande vikt. Han menar att gällande rätt i sedvanlig och faktisk mening många gånger skiljer sig åt. Det är mot bakgrund av detta som rättsfallsstudien i avsnitt 5.3. genomförts. Som tidigare angivits menar jag att även om problemet för uppsatsen kan diskuteras i en evighet rent lagtekniskt, är det i slutändan underrätterna som måste fatta beslut hur de ska döma i det enskilda fallet.

Resultatet av studien kan läsas i avsnitt 5.3.3. Där redovisas också argumenten för de dragna slutsatserna, eftersom de är författarens egna. Här ska ytterligare några ord sägas om resultatets betydelse för frågeställningen.

Som tidigare nämnts berörs inte i något av de studerade fallens domskäl att det kan uppstå problem mellan den 2010 införda meningen och den ändrade straffskalan. Av denna anledning kan inte heller erfarenheter dras av hur problemet hanteras i underrätterna. Jag menar dock att det framstår som aningen märkligt att ingen av domstolarna i studien anger att de uppmärksammat att det kan finnas ett problem, eller en ”krock”, mellan det nya straffminimumet och riktlinjerna. Detta speciellt med grund i att regeringen i motiven till den nya straffskalan påpekat att meningen fortfarande särskilt ska beaktas. Trots detta talar mitt resultat av studien för att så ej har skett, åtminstone inte i det hänseendet att riktlinjerna strikt har tillämpats. Det faktum att det inte nämnts av tingsrätterna är dock inte märkligt enbart med hänsyn till förarbetsuttalandena, utan också med hänsyn till Brå:s rapport. Flera domare har i intervjuer som redovisas i rapporten uttryckt sig kritiskt och ifrågasatt hur reformen kan tillämpas i det långa loppet. När sedan straffskalan ändrats för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning verkar tingsrättsdomarna ändå inte notera problemet. Det får förvisso sägas att det inte är samma domare som uttryckt sig i intervjuerna som dömt i de i studien avgjorda målen. Jag anser det dock fortfarande vara ett problem att inte ett enda domskäl i de studerade avgörandena behandlar saken. Av denna anledning vet vi inte om tingsrätterna identifierat problemet, och om de gjort det, inte heller hur de resonerat kring det.

7.2.4 Slutsats

Gällande rätt, det vill säga hur den nya meningen i 29 kap. 1 § 2 st. BrB ska tillämpas vid efterkommande ändringar i straffskalorna, menar jag är beroende av de motiv som föranleder ändringarna. Detta baserar jag på att motiven till ändringen för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning anger att meningen fortsatt ska beaktas, medan förslagen i SOU 2014:18 anger att meningen ska ses som överspelad. Slutsatsen ska dock sägas med en viss begränsning. Vi vet ännu inte hur regeringen ställer sig till de sistnämnda förslagen. Vi vet heller inte, som utredningen i SOU 2014:18 själva uttrycker, i vilket syfte regeringen givit direktiv till utredningen om ändrade straffskalor för flera allvarliga våldsbrott; för att den nya meningen inte höjt straffnivån i den mån som varit avsedd, alternativt för att åstadkomma ytterligare höjning. Hade vi vetat regeringens syfte hade det enligt min mening skapat viss klarhet i frågan. Den första situationen talar enligt min uppfattning för att meningen inte ska vara fortsatt tillämplig medan den andra talar för dess fortsatta tillämplighet. Ett logiskt antagande med hänsyn till att reformen 2010 även hade till syfte att utnyttja hela straffskalornas omfång, är att regeringen kommer vilja ha meningen fortsatt tillämplig. Annars hamnar straffvärdet

återigen med straffminimum som utgångspunkt, vilket går emot tanken med reformen.

Rättsfallsstudiens resultat är i sig också anmärkningsvärt. Motiven till den ändrade straffskalan för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning anger uttryckligen att den nya meningen fortfarande särskilt ska beaktas vid bedömningen av straffvärdet. Som visats har jag av min rättsfallsstudie dragit slutsatsen att så troligen inte skett. Detta med reservationen att domstolarna åtminstone inte *strikt* tillämpat de i motiven angivna riktlinjerna för höjning av straffvärdet. Det är dock möjligt att tingsrätterna tolkat riktlinjerna såsom HD och doktrin anför, att de endast ska ses som en uppmaning att ta straffvärdebedömningen på största allvar (vad detta nu innebär rent praktiskt). Av detta följer att tingsrätterna kan ha valt att inte höja straffvärdet i de enskilda fallen, då de inte ansett sig bundna härav.

Gällande rätt är, som nu visats, oklar. Eftersom övriga rättskällor inte behandlat frågan är det endast med grund i förarbetena denna slutsats jag kan dra; 29 kap. 1 § 2 st. andra meningens tillämplighet vid efterkommande ändringar i straffskalorna är beroende av vad motiven till de olika ändringarna säger. Gällande rätt innebär således att motiven till respektive ändring bestämmer i frågan.

Huruvida detta är lämpligt, eller om annan gällande rätt utifrån reglerna och principerna om straffvärde är bättre ett alternativ, diskuteras i nästkommande avsnitt. Nu övergår nämligen diskussionen från de lege lata till de lege ferenda. Det är här av vikt att återkoppla till avsnitt 1.4.3 där det framgår att Asp är av åsikten att då rättsfrågor står utan tydligt svar, kan sägas att de lege lata och de lege ferenda går hand i hand. Det som en utredning de lege ferenda kommer fram till bör gälla, kanske då också gäller.

7.3 Hur *bör* meningen tillämpas?

7.3.1 Konsekvenser av gällande rätt

Som just nämnts kan det i fall där gällande rätt framstår som oklar vara av vikt att utreda hur gällande rätt lämpligen *bör* vara, då dessa perspektiv många gånger kan vara av samma innehåll. Denna del av analysen syftar till att anta ett de lege ferenda-perspektiv med utgångspunkt i den teoretiska aspekten av uppsatsen; reglerna och principerna för straffvärde (se avsnitt 1.5 samt 2).

Innan principerna för straffvärdet blandas in i diskussionen ska först göras vissa anmärkningar av slutsatserna om gällande rätt som enligt min mening skapar problem.

Den första anmärkningen är hänförlig till det som SOU 2014:18 uttrycker, nämligen att 29 kap. 1 § 2 st. andra meningen BrB får anses överspelad vid ändringar av straffskalorna. Anta att detta skulle gälla vid samtliga straffskaleändringar för de allvarliga våldsbrott som omfattas av meningen. Det skulle enligt min uppfattning leda till orimliga konsekvenser. Det ligger dock i linje med den fara som förutsetts redan innan arbetet med denna uppsats påbörjades och för vars syfte frågeställningen formulerades; att meningen kan tappa sin tillämplighet på de brott vars straffskalor ändras. Jag anser att den lagstiftningsteknik som använts i 2010 års reform, det vill säga införandet av den nya meningen och angivande av riktlinjer, inte möjliggör att meningen tillämpas om inte gällande rätt ser ut *exakt* som den gjorde när reformen trädde i kraft. Detta menar jag innebär, att efterhand som straffskalorna ändras tappar meningen sin verkan. I slutändan kan vi komma att ha en mening som inte kan tillämpas alls, alternativt enbart på ett eller ett fåtal brott, eftersom dess funktion försvunnit för de resterande. Jag anser att detta skulle innebära avsevärda praktiska svårigheter för domstolarna. De måste då i det enskilda fallet innan straffvärdebedömningen, först förvissa sig om straffskalan för det aktuella brottet ändrats efter den nya meningen trätt ikraft eller inte. Om den gjort det kan inte meningen tillämpas. Om den däremot inte gjort det, får en jämförelse göras med straffvärdet innan 1 juli 2010 för att sedan öka det i enlighet med riktlinjerna. Detta extraarbete för domstolen är inte bara ineffektivt, utan också mycket märkligt.

Min andra anmärkning är hänförlig till om vi istället utgår ifrån att gällande rätt är såsom jag angivit i tidigare avsnitt, det vill säga att meningens tillämplighet vid förändrade straffskalor beror på motiven till dessa. Detta leder också till anmärkningsvärda konsekvenser. Det innebär att det görs skillnad på vilket brotts straffskala som ändras, huruvida meningen ska tillämpas eller inte. Domstolen måste då först konstatera om straffskalan för det aktuella brottet ändrats efter 1 juli 2010. Om den gjort det måste domstolen gå in i förarbetena till ändringen i straffskalan för brottet för att se huruvida meningen ska tillämpas eller inte. Även denna otympliga omväg i bestämmandet av straffvärdet får anses vara ineffektiv och underlig.

7.3.2 Principerna för straffvärdet

Straffvärdet handlar i sin grundligaste form om proportionalitet och ekvivalens (se avsnitt 2). Såväl det abstrakta som det konkreta straffvärdet är rättvist om det är proportionerligt och ekvivalent. Detta är enligt min uppfattning intressant, eftersom det är just utifrån dessa två begrepp som utredningarna och regeringen motiverar de i uppsatsen beskrivna ändringarna. Detta gäller såväl reformen 2010 som de efterkommande ändringarna av straffskalorna. Jag är dock av uppfattningen att de frekvent nyttjar begreppen utan att egentligen reflektera över innebörden. Ett exempel är förarbetena till den nya meningen där *Straffnivåutredningen* och regeringen motiverade den med grund i (bland annat) att samhället såg allvarigare på de aktuella brotten än tidigare, samt i förhållande till

straffskalorna för andra brott. Dessa båda grunder talar i och för sig för ett ökat straffvärde. Jag menar dock att det i första hand talar för ett ökat *abstrakt* straffvärde. Detta baserar jag på att den första grunden är hänförlig till det abstrakta värdets proportionalitet, och den andra till det abstrakta värdets ekvivalens. Det konkreta värdet mäts istället genom jämförelser med värdena för andra gärningar inom *samma* brottstyp. De grunder som anförs är inte sådana, utan utgör jämförelser med andra brottstyper. Detta innebär att jag menar att grunderna talar för ändringar av straffskalorna för de aktuella brotten, inte det konkreta straffvärdet för desamma. Ändringar av straffskalorna istället för införandet av den för uppsatsen aktuella mening hade också förebyggt de problem som uppstår. Nu väljer man att trots allt ändra straffskalorna för samma brott som man för några år sedan menade hade adekvata sådana. Detta tyder enligt min uppfattning på att lagstiftaren nu insett att skälen snarare talar för ändring av det abstrakta straffvärdet än det konkreta.

Straffskalan ska återspegla brottets allvarlighet och klandervärdhet och vara utgångspunkten för domstolens bedömning av det konkreta straffvärdet. Reformen 2010 gick ifrån en viktig princip; nämligen den att utgångspunkten för det konkreta straffvärdet ska vara straffskalans minimum. Denna princip är stadgad av förarbetena till den ursprungliga straffvärdebestämmelsen och vidhållen av doktrin (se t.ex. Borgeke i avsnitt 2.4.4 och Asp och von Hirsch i avsnitt 2.4.3). Att förarbetena till reformen 2010 vill ändra på denna princip avseende allvarliga våldsbrott är kanske inte det mest anmärkningsvärda i motivuttalandena. Det får dock anses problematiskt när det några år senare föreslås ändringar som på nytt gör rättsläget oklart. Frågan är alltså om 29 kap. 1 § 2 st. andra meningen BrB ska tillämpas även på de ändrade straffskalorna. Den ändrade synen, att straffvärdebedömningen kan starta högre upp än straffminimum enbart på grund av att gärningen är ett allvarligt våldsbrott som omfattas av den nya mening, talar för att meningens vara fortsatt tillämplig. Annars återgår utgångspunkten till minimistrafte, vilket talar emot reformen.

Oavsett vad man tycker om reformen 2010 menar jag att det inte är lämpligt att göra skillnad på vilka brott som fortfarande är aktuella för den generella höjningen efter ändrade straffskalor. Att säga att olika brott, som alla fått ändrade straffskalor efter den nya meningens ikraftträdande, ska behandlas olika på ett sådant principiellt grundläggande plan som hur man ser på straffvärdet menar jag är mycket märkligt. Så argumenterade också kritikerna avseende ett annat problemområde som meningens gav upphov till, nämligen det om överlappande straffskalor (se bland annat avsnitt 4.3.1 och 4.3.3). Problemet innebar att ett brott som rubricerats som misshandel av normalgraden, med höjningen av straffvärdet kunde få ett nytt konkret straffvärde motsvarande grov misshandels straffminimum. Det skulle strida mot den rättsliga traditionen att rubricera ett brott till normalgraden om det omfattas av det grövre brottets straffskala (se avsnitt 2.3). Kritikerna resonerade och menade att det finns två alternativ; antingen får det upphöjda straffvärdet göra att brottet omrubriceras till grovt brott, eller så får andra principer gälla för de brott som omfattas av den nya mening. Samtliga

anslöt sig till den förstnämnda lösningen. De menade att det inte kan tillämpas olika regler för brott när det gäller så grundläggande principer som bestämmande av straffvärde.

Jag är av samma uppfattning vad nu gäller behandlandet av ändringen av straffskalorna. 29 kap. 1 § 2 st. andra meningen BrB kan inte vara fortsatt tillämplig på *vissa* av de brott som får ändrade straffskalor, men inte för andra. Det talar också principerna om proportionalitet och ekvivalens emot. Om gällande rätt istället får betraktas vara att meningen inte ska tillämpas på efterföljande ändringar av straffskalorna är detta i och för sig märkligt. Det får dock anses godtagbart med hänsyn till snedsteget av lagstiftaren att ens införa meningen från början. Men att tillämpa olika principer för olika brott (där ändringar av straffskalorna skett för samtliga dessa) talar starkt emot principerna för straffvärdebedömningen. Rent praktiskt innebär det att domstolarna först har att undersöka om straffskalan ändrats efter införandet av den nya meningen. Om så är fallet får de granska förarbetena till det aktuella brottet för att se hur dessa uttalat sig i frågan. För ett brott där meningen ska vara fortsatt tillämplig ska således utgångspunkten för straffvärdet vara högre än straffminimum i enlighet med riktlinjerna i motiven. För brott där meningen inte är fortsatt tillämplig är utgångspunkten istället straffminimum. Detta är inte bara ineffektivt för domstolarna, utan även oerhört inkonsekvent och motsägelsefullt med hänsyn till att brottets straffvärde ska bestämmas utifrån dess klandervärdhet. Jag menar att det inte går att mäta klandervärdheten på olika premisser för olika brott. Detta skulle motverka möjligheten till jämförelser mellan de olika brotten. Kan vi inte mäta klandervärdheten kan vi i förlängningen inte heller upprätthålla ekvivalensen. Då vet vi inte längre om vi har ett straffrättsligt rättvist straff.

Vad jag menar är att oavsett om lagstiftaren vill behålla den princip man statuerat genom reformen 2010, det vill säga att allvarliga våldsbrotts straffvärdebedömning kan börja högre än straffminimum, måste det vara samma för samtliga de brott som träffas av bestämmelsen. Det är orimligt att säga att den ska frångås för vissa av de som ändringar av straffskalan sker på, men inte för andra. Om lagstiftaren menar att det var ett felsteg att införa meningen i BrB är det bättre att de låter den ”dö ut” genom att tillämpningen vid ändringar av straffskalorna försvinner – inte att tillämpningen försvinner för vissa, men inte för andra.

7.3.3 Avsikten med ändrade straffskalor

Vad som är lämpligt, det vill säga om meningen ska vara fortsatt tillämplig eller inte vid ändringar i straffskalorna, beror till viss del på lagstiftarens avsikter med de nu höjda straffskalorna. Jag har använt mig av förslaget till de höjda straffskalorna i SOU 2014:18 som exempel. Jag har också framhållit att det inte framgår vad regeringen avsett med direktivet till utredningen; att få det genomslag man önskat redan med införandet av den nya meningen, eller att höja nivån *ytterligare*. Om det sistnämnda varit det avsedda följer en avsevärd höjning av straffvärdet inom bara några år.

Låt mig illustrera detta med ett räkneexempel. Straffskalan för grov misshandel börjar som tidigare nämnts på ett års fängelse. Genom en strikt tolkning av riktlinjerna ska det nya konkreta straffvärdet för ett brott som innan 1 juli 2010 motsvarats av skalans minimum vara ett år och tre månader. I SOU 2014:18 föreslås samma brott ha ett nytt straffminimum på ett år och sex månaders fängelse. Om meningens ska vara fortsatt tillämplig uppstår det först och främst ett problem. Det går inte att göra en jämförelse med det konkreta straffvärdet enligt den gällande rätt som rådde innan meningens ikraftträdande. Detta eftersom den nya straffskalan inte rymmer det tidigare straffminimumet (ett års fängelse). Detta i sig är ett högst relevant problem – en faktisk jämförelse är omöjlig. För att trots detta göra en någorlunda logisk jämförelse utgår jag från att det tidigare konkreta straffvärdet (det dåvarande straffminimumet) får motsvaras av det nya straffminimumet, ett år och sex månaders fängelse. En höjning enligt riktlinjerna resulterar då i ett konkret straffvärde motsvarande ett år och nio månaders fängelse. Straffvärdet för en grov misshandel som motsvarade straffminimum innan 1 juli 2010 har således på några år höjts från ett års fängelse till ett år och nio månader.

Även om lagstiftaren i och med 2010 års reform hade till syfte att höja straffnivån för allvarliga våldsbrott, talar riktlinjerna för att man inte avsett en sådan avsevärd höjning som just illustrerats. Med grund i detta menar jag att regeringens direktiv att utreda ändringar av straffskalorna, troligtvis enbart syftade till att åstadkomma ändringar som lever upp till avsikterna med 2010 års reform. Att de nu vill ha utrett höjda straffskalor talar snarare för att man valt fel lagstiftningsteknik genom införandet av den nya meningens. Således framstår det som att man nu vill rätta till det som blivit så fel genom 2010 års reform, och att avsikten är densamma; att bidra till en höjning av det konkreta straffvärdet i den mån det förespråkades vid tiden för reformen.

7.3.4 Slutsats

Ett alternativ, med hänsyn till det nu diskuterade, menar jag är att låta 29 kap. 1 § 2 st. andra meningen BrB ”dö ut” efterhand som straffskalorna ändras. Att meningens tillämplighet minskar efterhand medför dock märkliga konsekvenser. Domstolarna måste då fortfarande i de enskilda fallen undersöka om straffskalan ändrats efter den nya meningens ikraftträdande. Jag menar dessutom att det inte enbart är ett praktiskt problem för domstolarna, utan att det också är lagtekniskt märkligt. Det skulle resultera i att vi om några år har en mening i straffvärdebestämmelsen som kanske inte är tillämplig på mer än ett fåtal brott. Med hänsyn till detta, men också med hänsyn till att alla brott ur straffvärdehänseende bör bedömas lika utifrån dess klandervärdhet, är jag av uppfattningen att det bör utredas om inte meningens ska tas bort helt. Det är principerna om proportionalitet och ekvivalens som ska styra en gärnings straffvärde, och domstolen har att starta i brottets straffskala. Det är därför de nu föreslagna

ändringarna i straffskalorna är mer ändamålsenliga än 29 kap. 1 § 2 st. andra meningen BrB någonsin varit. Och denna får dessutom, som jag nu försökt visa, mycket märkliga konsekvenser av att vara kvar när ändringar i straffskalorna genomförs. Jag menar att lagstiftaren provat den alternativa lagstiftningstekniken, men att denna inte visat sig fungera. Den har snarare orsakat huvudbry, vilket inte minst kan ses utifrån de intervjuer Brå redovisat. Jag är således av uppfattningen att lagstiftaren nu bör rätta till det felsteg som togs genom 2010 års reform. Det bästa sättet att undvika märkliga konsekvenser är att ta bort 29 kap. 1 § 2 st. andra meningen BrB.

7.4 Slutsatser och sammanfattande kommentarer

Den inledande frågan om hur 29 kap. 1 § 2 st. andra meningen BrB ska tillämpas på efterföljande ändringar i straffskalorna har bedömts med utgångspunkt i ett de lege lata-perspektiv. Jag anser att gällande rätt talar för att meningens tillämplighet är beroende av förarbetenas uttalande för respektive straffskaleändring. Detta grundas till stor del på uttalandena i förarbetena till ändringen i straffskalan för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning samt SOU 2014:18. Dessa båda anger i klartext om meningen är fortsatt tillämplig eller inte, men med olika svar. Övriga rättskällor berör inte frågan, och rättsläget får anses oklart. Saken skulle problematiseras ytterligare om förarbetena till någon framtida ändring inte berör saken alls.

Asp menar att det vid oklara tillfällen kan vara lämpligt att betrakta gällande rätt såsom gällande rätt bör vara. Av denna anledning har nedan angivna resonemang förts.

På frågan hur den nya meningen *bör* tillämpas på efterkommande ändringar i straffskalorna, det vill säga utifrån ett de lege ferenda-perspektiv, anser jag svaret vara att den inte bör tillämpas alls. Detta med grund i att det ska vara gärningens klandervärdhet som styr straffvärdet. Klandervärdheten ska mätas med samma måttstock oavsett om en ändring av straffskalan skett eller inte.

När jag anger att meningen inte bör tillämpas alls menar jag också att den bör elimineras helt. Jag, och många med mig, är av uppfattningen att lagstiftaren förordade fel alternativ när de istället för att ändra straffskalorna för respektive brott valde att införa den för uppsatsen aktuella meningen. Doktrin har visat på många märkliga följder av denna. Jag har visat på ytterligare sådana i förhållande till ändrade straffskalor. Det kan inte vara rimligt att kräva sådana omvägar för domstolarna som beskrivits i denna analys för att se om meningen är tillämplig eller inte. Jag menar att regeringen genom direktivet till SOU 2014:18 indirekt medger sitt snedsteg i 2010 års reform. De försöker nu se om straffskalorna kan ändras i ett senare skede. Problemet är att detta kan leda till orimliga konsekvenser, till

exempel i form av konkreta straffvärden långt över de avsedda. För att ändringarna av straffskalorna ska åstadkomma den straffnivåhöjning som var avsedd genom införandet av den andra meningen i 29 kap. 1 § 2 st. BrB anser jag att lagstiftaren samtidigt måste ta bort densamma.

Straffvärdet är rättvist om det uppfyller kraven om proportionalitet och ekvivalens (se avsnitt 2.2). Det är dessa principer som ska styra såväl det konkreta som det abstrakta straffvärdet. Lagstiftaren styr det konkreta främst genom att ange lämpligt abstrakt straffvärde. Domstolen reglerar det konkreta straffvärdet genom att hålla sig inom ramen för det abstrakta. När lagstiftaren går in och styr det konkreta straffvärdet genom riktlinjer som inte håller vid ändringar av gällande rätt följer problem. Det absolut viktigaste svaret på frågeställningen är att 29 kap. 1 § 2 st. andra meningen BrB innebär mängder av svårigheter att ta sig runt, utifrån dessa grundläggande principer, när straffskalorna för allvarliga våldsbrott ändras. Således bör meningen inte längre tillämpas, och inte heller finnas, när ändringarna av straffskalorna har påbörjats. Meningen bidrar inte till upprätthållandet av samma principer (proportionalitet och ekvivalens) för mätningen av klandervärdhet. Faktum är att den motverkar dem. Detta leder enligt min uppfattning inte bara till praktiskt märkliga resultat, utan också till straffrättslig orättvisa.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Offentligt tryck

Kommittédirektiv

Kommittédirektiv 2007:48 Skärpt syn på allvarliga våldsbrott m.m.

Kommittédirektiv 2013:30 Översyn av straffskalorna för vissa allvarliga våldsbrott

Statens offentliga utredningar

SOU 2008:85 Straff i proportion till brottets allvar

SOU 2011:85 Fridskränkningens brotten och egenmäktighet med barn

SOU 2014:18 Straffskalorna för allvarliga våldsbrott

Propositioner

Prop. 1987/88:120 Om ändring i brottsbalken m.m. (straffmätning och påföljdsval)

Prop. 2009/10:147 Skärpta straff för allvarliga våldsbrott m.m.

Prop. 2012/13:108 Förstärkt straffrättsligt skydd vid grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning

Svensk författningssamling

SFS 1988:942 Lag om ändring i brottsbalken

SFS 2010:370 Lag om ändring i brottsbalken

SFS 2013:367 Lag om ändring i brottsbalken

Elektroniska källor

Nationalencyklopedin, sökord: de lege ferenda,
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/lex-ferenda>, hämtat 2015-02-12

Nationalencyklopedin, sökord: de lege lata,
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/lex-lata>, hämtat 2015-02-12

Sveriges Domstolar, <http://www.domstol.se>, hämtat 2015-02-02

Ulväng, Magnus i Lexino, 29 kap. 1 § BrB, <http://www.karnovgroup.se>, hämtat 2015-01-30

Övriga källor

Ju2012/860/KRIM

Remissvar, Sveriges advokatsamfund R-2008/1262, 2009-02-09

Litteratur

Adolfsson, Emma: *Bestäms straffvärdet eller bestämmer det? Om omständigheterna som föranleder synnerligen grov misshandel och dessas förhållande till straffvärde och grad*, uppsats på fördjupningskurs vid Juridiska fakulteten i Lund, höstterminen 2014

Agell, Anders: *Rationalitet och värderingar i rättsvetenskapen – med en exkurs om rättsvetenskapen i Sverige*, Svensk Juristtidning 2002, s. 243-260

Asp, Petter: *Rättsvetenskap och lagstiftningsarbete*, Svensk Juristtidning 2002, s. 311-318

Asp, Petter & Ulväng, Magnus & Jareborg, Nils: *Kriminalrättens grunder*, 2:a upplagan, Uppsala 2013

Asp, Petter & von Hirsch, Andrew: *Straffvärde*, Svensk Juristtidning 1999, s. 151-176

Berggren, Nils-Olof & Bäcklund, Agneta & Munck, Johan & Dag, Victor & Wersäll, Fredrik: *Brottsbalken – En kommentar, kap. 25-38*, senast uppdaterad genom supplement 5, juli 2014

Borgeke, Martin: *Att bestämma påföljd för brott*, 2:a upplagan, Stockholm 2012

Borgeke, Martin, & Reimer, Stefan & Ulväng, Magnus & Wersäll, Fredrik: *Straffvärdebedömningen av allvarliga våldsbrott*, Svensk Juristtidning 2011, s. 71-81

Jareborg, Nils: *Rättvisa och straffnivå*. I: Festskrift till Josef Zila, Uppsala 2013, s. 81-95

Jareborg, Nils & Zila, Josef: *Straffrättens påföljdslära*, 4:e upplagan, Stockholm 2014

Kleineman, Jan: *Rättsdogmatisk metod*. I: *Juridisk metodlära* (red.: Korling, Fredric & Zamboni, Mauro), Lund 2013

Lehrberg, Bert: *Praktisk juridisk metod*, 7:e upplagan, Uppsala 2014

Molin, Maximilian: *Mellan tummen och pekfingeret – En studie av 2010 års straffmättningsreform avseende straffvärdebedömning för allvarliga våldsbrott, försvårande och förmildrande omständigheter samt gradindelning*, examensarbete vid Juridiska fakulteten i Uppsala 2014

Peczenik, Aleksander: *Juridikens metodproblem*, 2:a upplagan, Stockholm 1980

Peczenik, Aleksander & Aarnio, Aulis & Bergholz, Gunnar: *Juridisk argumentation – en lärobok i allmän rättslära*, Stockholm 1990

Sandgren, Claes: *Om empiri och rättsvetenskap del I*, Juridisk Tidskrift 1995/96, s. 726-748

Sandgren, Claes: *Om empiri och rättsvetenskap del II*, Juridisk Tidskrift 1995/96, s. 1035-1059

Sandgren, Claes: *Om teoribildning och rättsvetenskap*, Juridisk Tidskrift 2004/05, s. 297-333

Sandgren, Claes: *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare – ämne, material, metod och argumentation*, 2:a upplagan, Stockholm 2007

Stenborre, Eva: *Brottets straffvärde*, Juridisk Tidskrift 1999/00, s. 356-387

Träskman, Per Ole: *Har vi någon "tjeck" på straffmätning och påföljdsbestämning?* I: Josefs resa. Vänbok till Josef Zila, Uppsala 2007, s. 221-235

Ulväng, Magnus: *Suum cuique - om påföljdsbestämning och behovet av påföljdspraxis*, Svensk Juristtidning 2006, s. 828-841

Zila, Josef: *Kan ett brotts straffvärde som domstolen fastställer skilja sig från brottets "verkliga" straffvärde?*, Svensk Juristtidning 1999, s. 177-182

Rapporter

Brå rapport 2014:6, *Skärpta straff för allvarliga våldsbrott – Utvärdering av 2010 års straffmättningsreform*

Rapport från Åklagarmyndigheten 2007, *Domstolarnas påföljdspraxis vid vissa våldsbrott*

Rättsfallsförteckning

Prejudikat

NJA 2011 s. 89

NJA 2013 s. 376

Rättsfallsstudie

Stockholms län

Attunda tingsrätt, dom 2014-09-25, mål B 5498-14

Attunda tingsrätt, dom 2014-10-20, mål B 6068-14

Attunda tingsrätt, dom 2014-11-21, mål B 5720-14

Nacka tingsrätt, dom 2014-08-20, mål B 3281-14

Nacka tingsrätt, dom 2014-09-12, mål B 2655-13

Nacka tingsrätt, dom 2014-12-17, mål B 5272-14

Solna tingsrätt, dom 2014-10-01, mål B 6340-14

Solna tingsrätt, dom 2014-11-25, mål B 7824-14

Solna tingsrätt, dom 2014-12-05, mål B 6923-14

Solna tingsrätt, dom 2014-12-08, mål B 1949-14

Södertörns tingsrätt, dom 2014-08-04, mål B 1262-14

Södertörns tingsrätt, dom 2014-10-13, mål B 10628-14

Södertörns tingsrätt, dom 2014-11-05, mål B 12893-14

Södertörns tingsrätt, dom 2014-11-21, mål B 6381-14

Södertörns tingsrätt, dom 2014-12-04, mål B 9280-14

Södertörns tingsrätt, dom 2014-12-10, mål B 8005-14

Södertörns tingsrätt, dom 2014-12-29, mål B 15915-14

Västra Götalands län

Alingsås tingsrätt, dom 2014-07-17, mål B 1002-14

Alingsås tingsrätt, dom 2014-11-07, mål B 1463-14

Borås tingsrätt, dom 2014-09-18, mål B 2013-14

Borås tingsrätt, dom 2014-11-03, mål B 2284-14

Göteborgs tingsrätt, dom 2014-08-04, mål B 8680-14

Göteborgs tingsrätt, dom 2014-09-10, mål B 9988-14

Göteborgs tingsrätt, dom 2014-09-18, mål B 10096-14

Göteborgs tingsrätt, dom 2014-10-22, mål B 11800-14

Göteborgs tingsrätt, dom 2014-10-31, mål B 11305-14

Göteborgs tingsrätt, dom 2014-12-18, mål B 13532-14

Göteborgs tingsrätt, dom 2014-12-22, mål B 12192-14

Skåne län

Helsingborgs tingsrätt, dom 2014-11-13, mål B 5563-14

Hässleholms tingsrätt, dom 2014-10-14, mål B 858-14

Hässleholms tingsrätt, dom 2014-12-19, mål B 611-14

Kristianstads tingsrätt, dom 2014-12-29, mål B 1898-14

Malmö tingsrätt, dom 2014-12-17, mål B 9419-14